

SLOVAN

Mesečnik za književnost,

umetnost in prosveto

1902-3

VSEBINA:

A. Aškerc: Poslednji Obrenovič	301
Zofka Kvedrova: Nada	303
Dr. Josip T.—k. Cankar in njegova dramatika	311
Vekoslav Spindler: Ko tibi majski večer	313
P. pl. Radica: Papež Pavel II. iz krajskega rodu grofov Barbov	315
Fran Govčkar: Gorjančeva Marijanica	318
Jos. Kostanjevec: Lahkoživci	322
Listek	325

Književnost: Bogomil Volcjak: Zapiski mladega petelika.
— Dr. Fr. Detela: Učenjak. — „Samo mod sabet.“ —
Mat. vitez. — Fr. Drenik: Izvestje narodne filantropije v
Spodnji Šiški ob 25. letnici. — Minka Vasko: Dobra kn-
jarica. — Dr. Niko Zupančič: Makedonija i turski pro-
blem. — Adela in Anđelija Milčičević: Pod hranom.
— A. Eisen und Barkevič: Lehrbuch der russischen
Sprache nach der Sprechmethode. Etymologie. — Ko-
ledar pravnikov za leto 1904. — B. Kominsky: Rusi-
sche appen. — Jos. D. Konrad: „Rudolf erde.“ —
Karel V. Ruz: „Družba Bezdružek.“ — Dr. Jan L. Lomovica.
— Henryk Mierzbach: „Nestrastne.“ — P. T. Por-
trett. — Malinska modera. — Vacar Vladislav Turek.
— Fran Volcjakovič. — i Matija Mrača. — i Dr. Simon
Šabec. — Jaroslav Vrdelický.

Gledališče in glasha: Slovensko gledališče. — Novi
skripti. — Viktor Palma: Zdravice.

Tehnika: Severni magnetni ločaj. — Zasljedovanje kovin
s telefonom.

Umetnost: James M. A. Whistler.

Resneterovili: Jan Lego. — Papež Pij X.

Nada slike: Ljeto Josip: Hupenanie. — K. Liebercher:
Koča za vsojo. — Rembrandt: Rembrandt in Sankta.
— Jovanović P.: Prvi nastop. — P. P. Rubens: Samson
in Dalila. — Josip Belto: Na potju. — Peter Barbo:
Pavel II. — Fran Boucher: Vozna družba vrtja za
Cankar. — S. M. Pastirak: Koča na Kamnikem sedu.
— Portret: Dr. Simon Šabec, Jaroslav Vrdelický, papež Pij X.

Leto 1.

LIECK JOSIP:
HREPENENJE.

P. REMBRANDT:
REMBRANT IN
SASKIJA.

POSLEDNJI OBRENOVIĆ.

(10.—11. junija 1903.)

„Pij, pij, Draga moja zlata!
Kakor čaša ta kristalna
prekipeva od šampanjca,
glej, tako od dobre volje
prekipeva srce moje
in od radosti nocoj!

„Čuješ godce? Čuješ pevce?
In ta pesem tisočglasna,
ki se ori pod balkonom,
nama peva se na čast!
Čuješ ljudstvo srbsko moje?
Ves navdušen je za kralja
moj ponosni Beligrad!“

„Živel, Saša! Živel, Saša!
Trdno kakor še nikoli,

kakor živa skala v zemlji
zdaj stoji tvoj prestol sveti!
Kje zarotniki so smeli,
ki grozijo ti z osvetoj?
Vsi poskrili so se, vidiš,
ti junaki strahopetni,
v temni svoj brlog! Haha! ...
Sama blede nevoščljivost!
Ker povzdignil si na prestol
hčer preprosto izmed ljudstva
in posadil mi na glavo
krono zlato si kraljevo,
ker te ljubim, Aleksander,
me črtijo duše črne —
ali kaj to nama mar!
Krepko drži žezlo svoje!
Krepko vodi ga na uzdi

narod srbski trmogłavi!
Nisi kralj po božji volji,
in maziljen s svetim oljem?
Nimaš li ti sam pravice
vladati, ukazovati?
Narod tvoj pa ni li dolžen
slušati te brezpogojno?
In čemu imaš vojake,
sablje, puške in topove?
In čemu so temne ječe?
Jaz družica sem ti zvesta!
Ne odjenjaj! Ti si kralj!“

„Genij dobri moj si, Draga!
Vsak tvoj svèt mi je povelje.
Ti si sreče moje zvezda!
Nate gledam v hipih dvoma.

Ti me vodi še nadalje!
 Ne! Nobena vražja sila
 naju nikdar ne razloči.
 V kroni si Obrenovičev
 najsvetlejši diamant!
 In še jedno čašo! Pijva!
 Trči z mano! Bog te živi! ...
 Čuj, vse tiho okrog naju!
 Osamel je konak najin;
 in utihnili so godci,
 in utihnili so pevci.
 In nad Belimgradom sanja
 mesečna že pozna noč! ..."

* * *

"Aleksander Obrenović, vstani!
 Sedaj spati že ni ti več čas!
 Nocoj ti si na vrsti, nesrečnik!
 Kaj trepečeš? Poglej mi v obraz!

"Jaz sem Nemezis! ... Skozi stoletja
 neprenehoma vodi me pot
 po vsem svetu. Vse vidim, vse slišim,
 ko boginja navzoča povsod.

"Jaz kaznujem oblastnike krute,
 ki uboge teptajo ljudi;
 nad tirani maščujem se strašno,
 ki nedolžno prelivajo kri.

"Ne uide mi krivec nobeden!
 O, dosežem ga prej ali slej!
 Kaj zidovje, kaj vrata železna!
 Kaj mi mar vseh pregraj in vseh mej!

"Glej nabrušeni meč moj osvetni!
 S tem drevim jaz naprej in letim
 kakor burja za žrtvoj izbranoj,
 in gotovo jo kje dohitim!

"In šopiri zločinec naj takrat
 na prestolu se zlatem makár,
 in v molitvi hinavski naj grešnik
 pred Gospodov pokleka oltar;

"naj piruje na orgijah šumnih,
 naj ljubezni okuša sladkost:
 jaz ga najdem in mojega meča
 tá prebode jeklena ga ost! ...

"Pred teboj zdaj stojim, ki svoj narod
 si priležnici svoji izdal!
 Z domovine nesrečne usodoj
 brez vesti si se dolgo igral!

"Grehov tvojih je zvrhana čaša!
 Tron oskrunjeni tvoj je podrt ...
 In v imenu Pravičnosti večne
 jaz obsojam nocoj te na smrt! ..."

"Kaj je to? Kdo je to?" — kralj vzbudi se ...
 "Ali vidiš jo, Draga?" ... "Kaj? Kje?" ...
 "Velikansko tam ženo pri vratih?" ...
 "In krvav je njen meč! O gorje!" ...

"Ali vidiš, kako naju gleda?" ...
 "Kako grozne so njene oči!" ...
 In odpre se dver v spalnico s hrupom —
 iz revolverjev strel zagrmí ...

In poslednji Obrenović pade
 in ž njim Draga ... Dotekel je čas ...
 Izvršili zarotniki drzni
 so boginje Osvete ukaz ...

* * *

Sije dan nad Belimgradom
 in nad konakom kraljévim,
 jutro junijsko smehlja se.
 Okna grajska so odprta,
 in v dvorani plamenijo
 voščence z motnim žarom.
 Na mrtvaškem odru spava
 kralj Obrenović poslednji
 in kraj njega žena Draga ...

In pred konakom na trgu
 gnete množica se pestra.
 Godba gode, pesem ori
 pod nebó se tisočglasna.
 Ljudstvo vriska od veselja,
 uka, pleše, poskakuje.
 Srb objemlje brata Srba
 in poljublja ga na lice.
 In rudeči fesi, šapke
 odletavajo po zraku.
 In z vseh streh vihrajo danes
 dolge pisane zastave;
 ž njimi se igra svobodno.
 sveži veter jutranji.

V konaku pa plamenijo
 tolste žolte voščence.
 Na mrtvaškem odru spava
 kralj Obrenović poslednji ...

A. Aškerc.

NADA.

Spisala Zofka Kvedrova.

(Dalje.)

Nada je res hotela na Fužine. Že v šoli ji je prišla nejasna misel, da mora tja. V delavnih dneh je samotno tam in tiho.

Solnce je pripekalo. Hiše so se žarile v svoji vsiljivi, kričeči belini. Zrak je migljaj od vročine, kakor nad žerjavico. Prazno je bilo po ulicah, okna so bila zastrta. Nada je skoraj bežala skozi mesto. Vsa je bila vroča, pot ji je tekel po obrazu in lasje na čelu in na vratu so bili mokri. Brez misli je hitela dalje, brez zavedanja, kako se menja ulica za ulico in kaj se godi okrog nje. Začudila se je skoraj, ko je stala na Kodelovem, na ozki poljski stezi ob Ljubljani. V širokih plasteh se je lilo solnce na zelene travnike, iz katerih so vstajale tisočere vonjave vročega poletnega dne zunaj nad širokim poljem.

Ustavila se je malo. To ogromno rumeno solnce, to visoko, neizmerno modro nebo, ta vroči, a čisti in dehteči zrak in to široko polje pred njo, vse to jo je utrujalo. Legla bi bila v grmičevje ob vodi in zaspala mirno in zadovoljno. Ali mesto zadaj za njo jo je plašilo. Nejasni glasovi, daljnje drdranje kočije, osamljen zvok zvona, vse se je spajalo in prihajalo sem k njej, kakor leno dihanje zaspanega velikana. Zamižala je malo, zakaj ta jasna, široka in vesela svetloba, ki je lila iz tega modrega, globokega neba doli na zemljo, jo je skoraj slepila. Bila je kakor pretirana v neizmernost, a vendar prijetna. Vse boje so dobivale nekaj kriččevega, kakor bi se izpreminjale v še čistejšo, blestečejšo belino, v sočnejše in močnejše zelenilo in te rdeče pike naokrog, ki so plavale v zeleni travi, ali v rmenih, lahno se zibajočih žitnih poljih, so še bolj gorele in žarele.

Nada si je obrisala obraz in stopala zatopljena v misli dalje po mehki, travnati stezi. Od vode sem je včasih zavel lahen, hladeč veter, vse naokrog je postajalo svežejše, kolikor bolj je mesto ostajalo zadaj. Neko tesno čustvo jo je neprenehoma tiščalo v vratu in včasih je globoko vzdihnila. Kakor da srce v njej neprenehoma krvavi, tako ji je bilo. Ali bala se je misliti natančneje o tem, z očmi v zeleni daljini, kakor bi se tolažila: Tam, tam . . .

Neprenehoma so se vrstile misli v njeni glavi; ali kakor v velikem ovinku okrog onega,

glavnega, kar jo je tako žgalo in bolelo. O nalogah je mislila, o knjigah, ki jih je davno čitala in davno pozabila, o malenkostnih, brezpomembnih dogodkih pred mnogimi leti, ko je bila še otrok. Potem zopet je videla natanko pred seboj tiste dve sobi doma in kuhinjo, kjer so stanovali. In kakor da jih ni videla še nikoli prej, tako je videla zdaj ona stara, izprana, nešteto krat zašita čipkasta zagrinjala ob oknih, navadno, razhojeno preprogo z rdečimi progami na tleh, staro, skrbno izkrtačeno, toda odrgnjeno in obrabljeno pohištvo, staromodni divan, na katerega z Milošem nista smela sedati, da bi se še bolj ne pokvaril. In zazdelo se ji je vse nakrat bedno in ubožno. In kaj jedo? Tisto vedno skopušstvo z vsakim koščkom mesa in z vsakim jajcem, samo da bi se ne potrošil krajcar preveč! In potem ta smešno-skrbna pazljivost na obleko, na obutev! V resnici, Nada je vselej nalahko postavljala čevlje na tlak, samo, da bi ne bile pete tako hitro „proč“ in podplati „skozi“!

Šla je zdaj med drevesi, med visokimi, prelepimi topoli, ki so stali v mali, ravni, zeleni dolinici poleg vode. Nehote je pogledala kvišku in temno, žametasto zelenje njihovih vitkih vrhov slikalo se je resno in krasno na vroči, blesteči, nebeški modrini.

Ta pogled jo je zdramil. Nikoli ni imela takih misli. Kadar je bila prej sama, so bile njene misli vselej lepše, o, neprimerno lepše in divnejše, kakor najlepša okolica okrog nje, a danes so jo, glej, ti visoki, šumeči topoli iznenadili s svojo lepoto. In zdaj šele je še enkrat razumno in hladno pregledala svoje poslednje misli. In zazdelo se ji je to njeno življenje tesno in brez veselja, kakor bi ga bil kdo hipoma razčaral. In vse njene sanje so smešne, smešne in lažnjive! To danes v šoli, kako grdo, smešno in zoprno!

Še bolj jo je stisnilo v grlu in vse okrog nje je zamigljalo, zakaj siloma so ji stopile solze v oči. In kakor bi se bila prebudila, je odšla hitro, skoraj bežeč proti Fužinam.

Tam je bilo tiho in samotno. Voda je šumela v mlinu, pri jezu in okrog onih velikih skal, ki so ležale v strugi. Nada je zavila na desno v park. Mirno so ležale zelene trate v solncu, naokrog so resno in molčeče stala visoka, košata drevesa. Voda v ribniku, ki je stala čista in ne-

JOVANOVIĆ P.: PRVI NASTOP.

gibna med dolgimi vodnimi travami, je bila kristalna in tako čudovito prozorna, da je imelo zeleno mahovje in pisano kamenje na dnu neko posebno ostro, jasno in krasno barvo. Steze ob kraju v senci so bile mehke in kakor vlažne pod nogami. Nobenega glasa ni bilo čuti, nič se ni ganilo v globokem popoldanskem miru.

Brezglasno je bežala Nada po stezah. Njena svetla obleka se je zasvetila med zelenjem, polita tu in tam z zlatim solncem, in izginila zopet za grmovjem, kakor bela uplašena ptica. Na koncu parka, na koncu velike travnate ravní, ki se ji je videlo, da tusem malokdaj stopi živo bitje, se je Nada ustavila. Pogledala je naokrog in sedla v senco. Skozi grmičevje, ki je gosto obrobljalo široko, kakor miza ravno trato, se je svetil beli prod, gladko, s svetlobo posuto rečno kamenje; malo dalje pa se je tuintam zasvetlikala zelenkasta voda, po kateri se je utrinjalo valovje, kakor razsuti biseri.

Nada je sedla tu na zemljo in se v tistem hipu krčevito in strastno razjokala. Bilo je, kakor da je hranila vso svojo boleost in užaljenost za ta kraj, da se tu, v tem tihem in samotnem kotu nad njimi razjoče. Tukaj, med tem zelenjem pod hladnimi drevesi, pred tem grmovjem, ki ga ni zibal niti najlahnejši veter, jo je prevzela vso cela grenkost in trpkost prvega, boleznega razočaranja. Slamnik je bila položila v travo in pritisnila obraz v obe roki. Kakor nepričakovana ploha so se ji vsule solze, bogato in neudržljivo, da je bila vsa mokra od njih. Bila je oblečena v lešno, platneno obleko, svetlo-rujavkaste boje, ki je bila pošita z zelenimi obročki; v zlatih lasih je imela okrog glave privezan zelen žametast trak, ki je dajal njeni glavi neki mil, otroški izraz. In tako je jokala, glasno vzdihujoč, brez strahu, da bi jo kdo slišal, popolnoma se podajoča svoji žalosti.

Po dolgem času so ji padle roke v naročje in utrujena, nekoliko potolažena po prvem silnem izbruhu, se je zagledala v zelenje. Ali kmalu zopet so privrele solze nanovo, še bolj vroče, še bolj goste in jokala je glasno in z vso silo, da ji je vse telo trepetalo.

Sama ni vedela, kako dolgo je tako sedela in jokala, ko se ji je zazdelo, da čuje stopinje za seboj v travi. Prestrašena je skočila kvišku. In res je že nekdo hitel k njej. Bil je Gojko.

„O, kako sem vas iskal povsod! Samo, da sem vas našel! O, Nada!“ je zaklical in stegnil roke proti nji, kakor da jo hoče objeti.

„Odkod prihajate? Kako ste prišli sem?“ je jecljala Nada v silni zadregi.

„O, ne jezite se! Miloš mi je povedal, da ste šli semkaj in jaz sem hitel naravnost sem. In kako sem vas iskal po vsem parku! Glejte, čisto zasopljen sem in ugreš!“

Stala sta si nasproti in nista vedela, kaj početi. Nada je imela še vedno ves objokan in moker obraz in vedno bolj neprijetno ji je bilo, da je prišel.

„Vi ste jokali?“ jo je vprašal Gojko. „In zakaj?“

„Zakaj?“ se je razvnela ona. „Zaradi vas! Oh, tako me je sram!“

Zopet so se ji vsule solze po licih. Gojko ni vedel, kaj bi, ali smilila se mu je neopisno in neizmerno jo je imel rad. Obotavljal se je še, potem pa se je opogumil in ji je nežno položil roko okrog ram.

„Nada, nikar ne jokajte! Umirite se!“

„O, saj vi ničesar ne veste!“ je vzdihovala, a se vendar skoraj nevede stisnila k njemu. „Danes v šoli, oh, kako je bilo vse grdo! Vaša mati me je prišla tožiti in zmerjala me je, da je škandal in sramota in da vas zapeljujem!“

„Nada, nikar, nikar!“ jo je tolažil, kakor dete in ji gladil lase s tresočo roko. Ali tudi njemu je bilo hudo, da bi se bil najraje razjokal. In v lice ga je zapeklo od sramote, da je morala zaradi njega trpeti vse to.

„Kaj vas zapeljujem?“ je ponovila in se mu izvila iz rok. „Pustite me, nočem vas! Jaz nikogar ne zapeljujem!“ je zatrjevala ježno z iskječimi očmi. „Samo povejte doma!“

Povesil je roke in neka bridka mrznja proti lastni materi, da mu je pripravila to ponižanje, mu je vzkipela v srcu. Kaj ni bilo to surovo in odurno?! Tako lepa in krasna mu je bila ljubezen k Nadi, a zdaj se ni upal niti misliti več, da jo ljubi in da morda tudi ona ljubi njega.

„Ali vam niso doma nič povedali? In vaša mati...?“ je vpraševala Nada.

„Povedala mi je vse.“

„Torej ste bili tudi vi ozmerjani? Ali so tudi na vas kričali?“

„Tudi!“ je rekel tiho in še bolj je zardel pri spominu na glasni in poniževalni prizor, pri katerem ga je vsa družina obsipavala z očitkami in pretnjami.

Nada ga je pogledala ostro in pozorno. In nakrat se ji je zazdel smešen in otročji.

„Zakaj se pa ne učite?“ je dejala zlobno.

„Kaj sem jaz kriva?“

„Profesorji me ne trpé.“

„No, meni nič mar. Ali k nam ne hodite več! Jaz nočem, da bi me hodili vaši v šolo tožiti!“

„O, Nada, ko bi vi vedeli!“ je govoril obupan, da postopa ž njim tako osorno.

„Jaz ničesar ne vem! Samo to vem, da je konec te otročarije!“ je zatrjevala Nada odločno. „Ah, če se vi v šoli ne učite, pa naj jaz trpim?“

Vedno bolj jezna je postajala nanj. Kako ga je mogla ljubiti, če je tako smešen! Gotovo ravna jo doma še tako ž njim, kakor da hodi v ljudsko šolo! In nakrat se je zdela sama sebi starejša in modrejša od njega.

„Kaj ste pa prišli sem?! Pojdite! Pustite me! Takoj!“ je zaukazovala.

„O Nada!“ je prosil Gojko. „Zakaj ste taki? Jaz niseim ničesar kriv. Saj mi je samemu strašno hudo. Zakaj ste se tako izpremenili?! Nada, saj bom moral itak proč iz Ljubljane. Že drugi teden pojdem v nekak kolegij na Štajersko ali Koroško, jaz sam ne vem. In tudi preko počitnic ostanem ondi, ker bom šele v jeseni delal maturo.“

Prijel jo je za roke in ona mu je vsa osupnjena pustila, da jih je poljubil obe drugo za drugo.

„Vi pojdete proč — iz Ljubljane?“

„Da, moram! Ali kaj ne, Nada, vi se ne jezite več name? Vi me imate malo radi?“

Gledal ji je v oči, da so postale nehoče mehke in ljubeče.

„Ne jezim se,“ je zašepetala.

„Oh, Nada, vi niti ne slutite, kako vas ljubim!“ je dejal in jo hotel poljubiti.

„Ne, ne!“ se je branila ona. „Ne jezim se na vas, ali ta ljubezen, ta je zdaj minila. Danes v šoli...“

„Ne govorite o tem!“ jo je prekinil.

„Moram! Ali vam niso doma prepovedali te ljubezni? Recite, da ali ne?“

„Da,“ je moral pritrditi Gojko.

„Vidite, vedela sem to,“ je rekla in potegnila roke iz njegovih. Zopet jo je prevzel oni neprijetni občutek, kakor da je ta njihova ljubezen osmešena in blamirana.

„Ali vam smem pisati?“ je prosil Gojko.

„Ne, mama bi mogla dobiti list v roke in nočem, da bi me tudi domači karali zato.“

Utihišla sta in zeleni park okrog njih je dihal tiho, mirno.

„Zdaj morate iti!“ je izpregovorila končno Nada.

Začudil se je. „Kaj vas ne smem spremiti? Saj vendar ne morete sami domov?!“

„Sama sem prišla, sama pojdem! Pojdite! Kaj bi si kdo mislil, če naju vidi tukaj!“

„Res moram iti?“

„Da, da!“ je pritrdila Nada nepotrpežljivo.

„Ali vas bom še kaj videl, preden grem iz Ljubljane?“

„Ne! Ne zasledujte me! In k Milošu pridite, kadar mene ne bo doma.“

„Povsod bom mislil na vas in nikoli vas ne pozabim.“

Skomiznila je z ramami.

„In niti roke mi ne daste v slovo?“

Podala mu je roko. Trenotek sta si pogledala v oči, potem mu je Nada hipoma še enkrat ponudila ustnice v poljub.

Vroče jo je pritisnil nase. Ali za trenotek že se je osvojila od njegovega objema in se obrnila proč. Stopila je k bližnjemu grmu in gladila s prsti temnozeleno liste.

„Nada!“ jo je zaklical še enkrat.

„Z Bogom!“ je zašepetala, ali ni se obrnila k njemu.

Slišala je potem njegove lahne, tihe korake, kako so se polagoma oddaljevali po stezi. Od vode sem je prišel kratek dih vetra in drevje je tiho zašepetalo.

Ko se je Nada obrnila, je ležala pred njo trata zelena in prazna in drevesa so resno stala naokrog, kakor da je to davno, odkar je šel mlad človek mimo njih. S polnim pogledom je objela to trato v samotnem parku, zeleno, mirno, ki se je molčeča in dehteča kopala v vročem solncu. In vzdihnila je. Njena prejšnja silovita žalost je izginila in ostalo je le neko neprijetno čustvo, pol žal, pol posmeh za to, kar je bila doživela danes.

Pobrala je slamnik, poravnala skrbno svojo nekoliko pomečkano obleko in si z robcem obrišala obraz, trdlo, kakor bi se bala, da bi ji ne ostal kak sled njenih prejšnjih solz na licih. Pri-pognila se je in popravila krilo, ki se je bilo na robu malo zavihalo. V tem je zagledala pred seboj pod grmom v travi samotno, pobledelo spominčico, ki je stala v tem vedno senčnem kotu, slabotna in skromna, kakor bi jo bila priroda pozabila tukaj še od pomladi. Nado je ta bolečna cvetličica zopet raznežila in utrgala jo je s skrbnimi, pozornimi prsti. Trenotek je stala tako s pobledelo spominčico v roki, kakor bi ne vedela, kaj ž njo, potem pa jo je rahlo položila v v majhno beležnico, ki jo je potegnila iz žepa.

In ta neznatna sentimentalna cvetka jo je čudno ganila. Odšla je s počasnimi koraki, zamišljena, kakor uglobljena v nejasne, daljnje slike,

v negotove rahle čute, ki so sladko in bridko prihajali v njeno srce, izginjali, se obnavljali, vedno isti, a vendar neenaki, kakor tok mirne, nekajljene vode.

Blodila je okrog po parku in ga pregledovala, kakor da je še nikdar ni bilo tu. In pri vsakem ovinku, ko se je odgrnilo kaj novega pred njo, je uživala vso to samotno, zeleno lepoto zopet in zopet. Jemala je vase ta park z vsakim pogledom in neizbrisno se ji je vtiskalo to popoldne v dušo. Zdelo se ji je, da je razumnejša in starejša, kakor še pred par urami in da se je šele zdaj, v tem hipu naučila gledati. Kakor da je stopila prvokrat iz svojih sanj sem na zemljo, iz sanj, ki so ostale zanjo, kakor nekaj prežitega, davnega. In tudi njena ljubezen je bila v teh sanjah, oni prvi poljub na Šmarni gori nad meglo in zdaj ta poslednji tukaj, v tem molčečem parku. Žal ji je bilo vsega tega lepega, kar je zamrlo v njenem srcu, kakor od slane, žal, kakor nam je žal prelestnih sanj zjutraj, ko se prebudimo.

Sama se je čudila, kje je ostala vsa ona strastna žalost, ki se je v nji topila še pred tako kratkim časom. Ni se zavedala, da se nahaja v oni dobrodejni, mirno-otožni, napolsladki reakciji, ki se nas polašča po vsakem velikem razburjenju in v katero se vtapljamo z nežnimi čustvi, kakor v toplo, pomirljivo kopel.

Ni je skrbelo, niti kdaj pojde domov in zadovoljno je hodila po stezicah, okrog dehtečih grmov in mirne, čiste, speče vode pod belimi dražestnimi mostiči. Klopice, ki so stale pol skrite v senčnatih, prijetnih koticih, so bile vse izrezljane z imeni, s prebodenimi srci in primitivnimi venci, ki so se nerodno vili okrog raznih velikih začetnih črk. Tuintam so rasle, kakor slučajno posejane, rdeče in bele cvetlice v malih okroglih skupinah, kakor izgubljene v teh širokih tratah, pod starimi košatimi drevesi. Včasih se je sredi trave nepričakovano vzdigalo šibko rožno drevesce, dehteče v svojih velikih, prelepih rožah, ki so se v svilenih rdečih listih razsipavale okrog po travi. Nada bi bila skoraj šla tja in si jih natrgala; videl bi je ne bil nihče.

Še nikdar ni preživela tako lepih ur tako sama, brez vse družbe. Bile so brez smehu, brez veselja ali mirne, mile, kakor so otrokove sanje, ko je zaspal v joku, sladko zaspal, še preden so se posušile rosne trepalnice njegovih oči.

Utrudila jo je ta hoja in krenila je na drugo stran, kjer je vedela na pečinah v vodi za prijetno idilsko mesto. Tam je voda šumela glasno, veselo, urno, kakor da se ji jako, jako mudi dalje. Kadar je bila prej tu s prijateljicami, je vselej

pela na ves glas in sila ji je bilo vseč, kako je ta šum silovito planil na njen sveži, malo šibki sopran, ki je zaniknil v peneči se vodi, še preden ji je zazvenel v lastnih ušesih.

In tudi tu je še posedela in čudila se je ti vodi, kako ne miruje, vre, skače in beži, beži, a tam doli v parku se ne zgane, ne zaziblje, stoji kakor mrtva, kakor trd prozoren kristal. Z očmi je sledila peni, ali zbežala ji je v drug val in druge so letele za njo, hitrejše kakor blisk.

Ali naenkrat je začutila silen glad. Sramovala se je prvi hip tega prozaičnega čuta spričo zdvojenosti, ki jo je še nedavno tako bridko občutila tam doli v parku. Toda hitro se je premislila in ko se je prepričala, da ima denarnico z onimi par deseticami svojega premoženja seboj, se je z zadovoljnim smeškom napotila proti restavraciji.

V mali zidani dvoranici nad kletjo nasproti hiše je sedla k debeli kameniti mizi in potrkala ob kamen s praznim kozarcem, ki je bil ostal na mizi.

Dolgo ni bilo nikogar, naposled je prišla domača hči. Nada je naročila surovega masla, črnega kruha in sodovko. Med tem, ko je odšla hči v hišo, je slišala Nada, da tudi v vrtu pod oknom trkajo ob mizo. Opomnila je nato dekle.

„Menda vas kličejo tam zunaj!“

„Da, da, najbrž bodo plačali,“ je odgovorilo dekle in odšlo na vrt.

Nada jo je slišala, kako pod oknom računa in takoj nato jo je videla oditi nazaj v hišo. Sama ji je bila tudi že plačala, da bi je ne morala zvati še enkrat. Bila je lačna in s slastjo je jedla. Čisto začudila se je, da se je krožnik tako hitro izpraznil. In nasmehnila se je sama sebi.

„Ni čuda, saj sem se pa tudi nahodila danes!“

Napila se je sodovke in skoraj neko veselje jo je obšlo nad tem njenim današnjim pustolovjem, ko se je nakrat pripognila malo naprej in poslušala.

Zazdelo se ji je, da je slišala znan glas. Ni se motila. Očetov glas je bil to.

Pokleknila je na klop in pogledala skozi zeleno naoknico doli na vrt.

In res, njen oče je sedel tu nasproti neki dami.

Kaj ima oče tu?! Doma so mislili, da ima službo na pošti.

Srce ji je bilo in oprezno je pripognila glavo bližje, da bi lažje razumela, kaj se pogovarjata.

„Tako sem vesel, da sem danes — po dolgem času zopet užival vašo družbo,“ je dejal oče.

P. P. RUBENS:
SAMSON IN DALILA.

„Da, že dolgo, par let,“ je rekla dama zamišljeno.

„Ali se spominjate, vi ste takrat odšla zaradi mene iz Ljubljane, ker sem vam bil dejal, da vas ljubim.“

Prekinila ga je z gesto, kakor da se čudi, da govori o tem, ali on je nadaljeval z mirnim nasmehom:

„O, ne bojte se, to je davno! Minilo je; jaz sem danes star po duši in po srcu. Tudi bi vam ne rekel nikdar več kaj takega. Spoštujem vas zelo, vi to veste. In v teh letih, kar se nisva videla, postali ste zame sestra, ali sestra, kakoršnih ima malo ljudi na svetu.“

„In veseli me to, verjemite mi!“

„Ali koliko ste imela truda z menoj! Ali se še spominjate onih blaznih, divjih pisem, ki sem vam jih pošiljal potem, ko ste odšli? Spočetka mi niste odgovarjali, ali jaz nisem odnehal in potem ste mi začeli pisati ona svoja lepa, pomirljiva pisma, ki so polagoma zamorila vso ono prepovedano strast v meni, da zbudé zato vse dobro in plemenito, kar je kdaj spalo v moji duši. In zdaj, vidite, sem postal miren, očistil sem se, vzpel sem se nad sebe in brez jeze in tožbe gledam na to svoje življenje, ki mi poteka tako drugače, kakor sem si kdaj mislil.“

Obmolknil je, potem je dvignil kupico vina, ki je stala pred njim in je trknil ob njen kozarec.

„In vam se imam zahvaliti za vse to! Ne morem se kesati ničesar; nobena krivica, nič grdega in nizkega ne stoji med nama. Nasprotno, postal sem boljši zaradi vas. Hvaležen sem vam!“

Zardela je nalahno v obraz, ki ni bil več mlad, ali še vedno mil in prijeten.

„O, to je prišlo tako samo, brez moje zasluge. Vidite, ta najina pisma, vsa ta leta, ali niso nekaj krasnega?“

„Najlepša so v mojem življenju!“ jo je prekinil.

„Dà, in lepo je tudi to, da lahko sediva zdaj tako skupaj, brez vsake neprijetne misli, mirna in nekako očiščena, kakor bi se sestala enkrat po smrti nekje v vsemirju. Tako neosebna se mi zdivja, kakor duhova. Ah, smešno je to! Kolikrat se nasmehnem, kadar si mislim to, ali res je in lepo je, dobro.“

In potem mu je hipoma podala roko, kakor bratu.

„In glejte, ko vse tako razmišljam, sem vesela!“

Stisnil ji je roko.

„Tudi jaz sem mislil mnogokrat isto in verjemite mi, srečen sem, da vam morem to ponoviti tudi z besedo obraz v obraz.“

„Morala bom oditi; zdi se mi, da voz že prihaja.“

Vstala je. Ali v tistem hipu se je Nada zgoraj na oknu prehitro zgenila, da bi jo boljše videla in naoknice so se odprle.

Oba sta pogledala kvišku.

„Nada!“ je zaklical oče.

Ali Nada je bila že skočila s klopi in sedla v kot nekako instinktivno, kakor da ju neče motiti.

„Nada, takoj pridem, počakaj me malo!“ ji je zaklical oče kvišku.

Slišala je potem, kako sta se onadva oddaljila, kako je pridrdral voz in se takoj nato zopet odpeljal. Par minut pozneje je prišel oče.

„Ti si sama?“ jo je vprašal na pragu.

„Sama.“

„Ali si slišala?“

„Vse sem slišala, oče.“

Pristopil je k nji.

„Nada, srečen sem, da si slišala, ker tako nisi mogla niti trenotek slabo in grdo misliti o svojem očetu.“

„Nisem, oče.“

„Vidiš, saj nisi več dete, Nada. Življenje je težko, ali verjemi mi, to, kar je med menoj in to damo, ki si jo videla, to mi je najlepše in najsvetejše. Sveto mi je tako, kakor mi je sveta tvoja duša, moj otrok!“

Pogledal jo je v oči in jo poljubil na čelo.

„In zdaj pojdiva! Ne bom te vprašal, zakaj si tu. Nič slabega ni moglo biti, kajti tvoje oči so čiste.“

Odšla sta, ali Nada mu je na poti povedala vse, kar se je bilo dogodilo med njo in Gojkom. Prebudilo se je v njenem srcu neskončno zupanje do očeta, ki se ji je zdel dober, plemenit in vreden spoštovanja, kakor nikdar prej.

(Dalje prihodnjič.)

CANKAR IN NJEGOVA DRAMATIKA.

Dr. Josip T—k.

Milo se nam mora storiti, če vidimo revno, toda živo sliko slovenske dramatike. To je stran narodnega našega življenja, katera nam ne dela časti, niti moremo z njo sami biti zadovoljni. Dramatično naše polje rodi nam le redkokdaj kaj domačega, še menj zrelega; kar se na to polje presadi, navadno se ne prime, ker se prijeti in pograti ne more.*

Tako je pisal leta 1884. v „Ljubljanskem Zvonu“ D. Majaron o tedanjem stanju slovenske dramatike. — Dandanašnji zremo zaupnejše v bodočnost; onih dvajset let od l. 1884. do 1903. je prineslo precej ploda v drevesnici naše dramatike, naj je tudi tako razsajala burja in stresla sad na tla, preden je dozorel.

Poizkušali so svojo spretnost razni pisatelji, večkrat s preslabimi močmi, ali vedno z navdušenjem. Tako se je približal konec 19. stoletja. Burna fin de siècle-doba je zdramila naše dramatike še bolj; saj se dvigne dramatika, kakor kaže svetovna književnost, povsod na višek razvoja prav v hudih časih, ob političkih, socialnih ali duševnih revolucijah. Dr. Josip Vošnjak, A. Funtek, E. Gangl in Ign. Borštnik so prišli s svojimi dramskimi deli celó na oder in dosegali večje ali manjše vspehe. Ta doba je navdihnila zlasti Fr. Govékarju srečno misel, dramatizirati najpriljubljenejša Jurčičeva romana, kojih tipi so že živeli med slovenskim občinstvom, tako harmoniško se skladaže z narodnim duhom, da je bilo naprej pričakovati navdušenega sprejema, ako se oni tipi, dosledno in umetniški obsvetljeni, postavijo na oder.* Takoj za njim je nastopil prav srečno Fr. S. Finžgar.

Zajedno pa je nastopil Ivan Cankar. Leta 1900. je izdal dramo v treh dejanjih, „Jakob Ruda“, ki je dosegla v slovenskem in hrvatskem gledališču „časten uspeh“; pisalo se je o njej tuintam, odslej pa počiva v skladišču.

Prešlo je leto in zopet je izšel nov Cankarjev dramski spis, „komedija „Za narodov

blagor““. Že preden smo dobili knjigo v roke, se je govorilo, da bo nova drama nekaj posebnega, naperjenega na sodobne političke in literarne razmere pri nas. Pričakovalo se je torej, da zbudi mnogo pozornosti ali vsaj hrupa... Pa glejte! Razen par kritik v naših dnevnikih in mesečnikih molk povsod, ali pa načelno zameitanje s kratkimi besedami! In komedija počiva poleg drame v skladišču...

Preteče leto in dan in leta 1902. pride na svetlo Cankarjeva drama v treh dejanjih, „Kralj na Betajnovi“. Zdaj je občinstvo postalo pozornejše in ocenjevalcem so se odprli predali listov. To in nič več — drama pa počiva v skladišču...

Leta 1900. trodejanka, ki je dosegla nekaj vidnega uspeha, — l. 1901. obširna komedija, — l. 1902 nova trodejanka — kdor je stal mirno na pozorišču in ni imel zakrknjenega srca zbog osebnih ozirov, ta se je moral nehote vprašati: „Ali ni tukaj talent? Ali ne zasluži priznanja vsaj ta neustrašljivost in trdna volja, ki pisatelju kljub neuspehom ne omrzi dela? Cankar mora sam slutiti, da so njegova dela nekaj vredna. Ako se moti, treba mu je izkušati njegovo pričanje izbiti, ako ne, ga v njem potrditi.“

Toda ni se zgodilo niti eno niti drugo, in kar se je zgodilo, se je storilo navadno ali prepozno ali celó iz nestvarnih namenov. Prav tedaj pa, ko bi bila resna odkrita beseda najbolj na svojem mestu, ko bi bilo mogoče Cankarja prej — naj rabim ta izraz — „rešiti“, preden se je začel reševati sam, tedaj se je skrivnostno šepetalo — govorilo in povedalo pa — z eno častno izjemo — nič! To je bilo tedaj, ko je izšla komedija „Za narodov blagor“.

Tudi to je precej zakrivilo, da se je pone srečila nastopna drama „Kralj na Betajnovi“.

Tako bi bil Cankar ne le kot dramatik pokopan, ko bi se ne izkopaval sproti sam. Bili so to tisti časi, ko se je marsikdo bal javno izgovoriti Cankarjevo ime in ko je bilo ime „Cankar“ program. Občinstvo se je zavilo v plašč in je pustilo Cankarja zmrzovati; tako smo bili že blizu oni alternativni, ki zanjo velja izrek: „Ako si kak narod talentov ne vzgoji, jih vreden ni“.

Da je Cankar talent, to se zdaj sme povedati javno. Talentov bi zlasti mal narod ne smel puščati neporabljenih, kadar so že izkopani,

* Pred kratkim mi je pravil ugleden gospod iz Maribora, s kakim navdušenjem se predstavljajo in posejajo v „Narodnem domu“ „Rokovnjači“ — krajevno za Maribor vendarle odročni! — dočim se občinstvo za prevode salonskih in sličnih iger kar ne more ogrevati. Pis.

sicer jih nikdo ne bo hotel več izkopavati in se bodo pogrezali sami.

Do takega položaja pa smo naposled prišli? Do takega, da občinstvo ni več umelo Cankarja — saj ga tudi ni čitalo — ali tudi Cankar ne občinstva, ker ni govorilo ž njim odkrite besede. Prepuščen samemu sebi, je postal dramatik Cankar to, kar se imenuje sam — „tujec“. In pogrezal se je...

Pogubne posledice je imela zopet enkrat neizmerno škodljiva lastnost Slovencev, da čitajo in uvažujejo izmed naših domačih literarnih proizvodov le to, kar je pisano izrečno v duhu stranke posameznika, ali — smejite se! — vsaj natisnjeno v tiskarni kake stranke. Kako naj pridejo taki ljudje do objektivne sodbe? Zato je pri nas toliko nesporazumljenja in nepotrebnega prepira!

Vsem vse ne more nikdar prijati. Ali pa naj odrekam kaki knjigi upravičenost do obstanka, ker zastopa ideje, ki niso moje? Taka celokupnost idej je v človeštvu nemogoča! Mar ni zanimivo spoznavati tudi tuje ideje, da, tudi napačne ideje? S takim uglobljenjem v razne pisatelje si dobimo ono objektivno mirnost, ki nam pripušča, da posezamo po vsakem slovstvenem delu, iskaje v njem kaj dobrega. Pridobimo si obenem kot skupen posnetek iz raznih idej neko normalno merilo, ki je lahko polagamo na vsako slovstveno delo. Potem smemo povzdigniti glas in reči pisatelju: „Le piši s svojega, tudi strankarskega ali strujarskega stališča, ali vendar veljajo tudi za te splošni zakoni, ki jih ti, služeč le omejeni posebni ideji, nisi uvaževal.“ Mirno, strokovno, brezosebno besedo bo uvaževal vsakdo, vsaj kolikor toliko.

Res je pač tudi: Cankar ima svojo trmo ali svoj ponos — meja med obema je premakljiva — in je brezobziren proti svojim nasprotnikom; zato ni hodil nikdo rad v nevarnost, da bi bil postal predmet Cankarjeve temperamentne obrambe. Ali bi se pa res ne dalo ž njim govoriti? — Sicer to ni bilo toliko odločilno!

Mnogo je tudi takega našega občinstva, ki sploh ničesar ne čita, ki ne kupi nobene slovenske knjige, ki pa pri vinu rešuje slovstveno vprašanje. Kolikokrat pa imajo

taki ljudje pri določitvi splošne sodbe odločilno besedo! Baš to občinstvo je javno molče ali na tihem kriče obsodilo Cankarja.

Cankar, misleč, da je taka vsa slovenska inteligenca, se je še bolj zaviil v svoj realni romantizem — ali kako bi ga imenoval — in je zaničljivo zrl na ves svet, po njegovem mnenju puhel razun onega, ki si ga je ustvaril pisatelj sam. Tako je izgubljal vzlic svojemu realizmu trdna tla pod seboj.

Tem naravnim in vendar nenaravnim potom je prišlo do Cankarjeve obsodbe. Pri dramatiki je donasal Cankar sam snov za njo. Hotel je na oder spravljati svojo filozofijo po svoji dotedanji metodi. Toda, kar se kot utrinek čita s slastjo, iz tega ne more nastati — največ potom seštevanja — drama. Poguben za dramatiko je nadalje oni slog, ki mu služijo besede v to, da oblači misli v kolikor mogoče nenavadno opravo, ko mora bralec več slutiti kakor slišati. Na to pot je — žal — Cankar krenil že prej, a zlasti v „Kralju na Betajnovi“. Odkrito moram namreč priznati, da ne jamčim, ali sem v tej drami vsa mesta prav razumel.

Vse to bi se po mojem mnenju dalo najbrž zabraniti in pridobiti Sloveniji če že ne prav dobrega, pa vsaj produktivnega dramatika, ko bi bil kdo Cankarju povedal o pravem času mirno in neosebno, pa resno in resnično besedo. Kdaj pa je bil pravi čas? Kolikor je mogoče pazljivemu motrilcu prevideti, baš tedaj, ko je izšla komedija „Za narodov blagor“. Ne pomišljam se trditi, da je ta njegov dramatiški spis najboljši; ž njim je krenil na polje, kjer bi deloval uspešno in plodovito, ko bi si le ogledil preostre robove svoje osebnosti. Kdor vzame to komedijo v roke, prepričan sem, da jo bo prečital v dušku. Ali koliko jih je, ki so jo čitali? Naj vsaj zdaj to popravijo! Saj je igrokaz živo dramatičen, kar občudujemo tembolj, ker je skoraj vse dajanje le psihično; posebno ženski značaji so risani izborni.

Vzemimo še enkrat knjigo v roke; saj se uprav tu dajo opazovati Cankarjeve dramatiške vrline in slabosti!

(Konec prihodnjič.)

19 M⁶²

KO TIHI MAJSKI VEČER...

Vekoslav Spindler.

1.

Ko tihi majski večer
se rudeči zapad,
ko jasnemu vladarju
poklanja slednjikrat
se gora in dobrava —
in v sen jih ziblje mrak,
takrat iz moje duše
odplava črn oblak,
in okence otvorim
in sanjam v tiho noč,
kako je bilo nekdanj
in kako bo nekoč.
Kar je v poletji vročem
rosica za poljé,
kar potniku ponoči,
če zvezdice blesté,
to je za mojo dušo
nešteto lepih sanj,
ki vanje se zatapljam,
kadar se nagne dan.

2.

In jaz sanjam: Zopet sem pri tebi,
dekle drago, v domovini lepi,
sladko vince se iskri in peni
v polnih čašah, v polni majoliki.
Divje želje, vroče hrepenenje,
kakor takrat, ko sva prve čase
se ljubila v jasni majski noči,
ko gozdovje nama je šumelo,
ko višave so mogočno pele
nama silno pesen o ljubezni.

Šepetale zvezde so na nebu,
šepetale cvetke na planjavi,
šepetali v gorah so lesovi,
slavec vlival nama strast brezmejno,
valovila v žilah kri goreča — —
Strgala sva spono vseh predsodkov
in udala sreči se božanski,
vroči ogenj tvojega poljuba
zagorel mi je, plamtél na ustnih —

Pa sem splašil se iz sanj prelepih:
Daleč v jugu domovina moja,
daleč v jugu ti, vsa sreča moja,
in le vetra topli dih od juga
je šuštel skozi okno v sobo tiho
in mi božal lice je žareče...

Zdelo se mi je, da čutil v njem sem
vroči dihljaj tvojega poljuba —

3.

V sobico na tihi večer
so mi zvezde zamigljale,
zamigljale, se smehljale,
se smehljale, pa dejale
zvezdice:

„Aj ubožec, težko pač ti
samemu je v tihi noči
sanjati ...“

Tak dejale, se smehljale,
pak so šle čez mursko polje
k moji deklici
in ji šepetale:

„Aj nevolje, aj nevolje,
ljubček tvoj nesrečno spava
tamkaj na severu hladnem,
ljubček tvoj nemirno sanja
o objemih tvojih vročih,
o poljubih tvojih žarkih
v noči tihi, v noči lepi ...“

Pa jim deje deklica:
„Nesite pozdrave moje
in povejte, ah, povejte,
da i jaz nesrečno spavam
in da hrepenim z vso dušo
po objemih njega vročih,
po poljubih njega žarnih
v noči tihi, v noči lepi.“

4.

In zatapljam spet se v sanje lepe,
in očesec dvoje zrem nedolžnih,
kak zaupno-milo zreta na-me,
kakor če dve zvezdici na nebu
zamigljata v tihi majski večer.
In ročici dve stegujeta se
in želita mojega objema,
vijeta se krog vratu mi tesno,
mehko — blago, kakor če objema
te milina nočna v tihem gaju,

ko povsod ti veje šepetajo
pesem sladko, pesem uspavanko.
In poslušam, kak nedolžna usta
tajno — sladko šepetajo: „ata“,
in trepeče mi srce radosti:
pesem pesni vseh najlepša ti si,
iz otroških ust beseda: ata ...
In povzdignem te v naročje svoje
in poljubljam te na lice mehko,
in v ljubezni vroči bije srce
za-te, dete, moj Cirilček mali ...

A izgine zopet sanja lepa,
in jaz sam sem v sobici le sanjal,
ti pa daleč tam na jugu cvetnem
iščeš mene z milimi očesci
in steguješ ročice za mano,
ustne pa ti pesem šepetajo,
božanstveno pesen: ata, ata!
moj Cirilček, moje dete malo!

5.

Gnezdo vila ptica lastavica,
gnezdo vila za svoj zarod mladi,
da ga varje pred viharjem ljutim
in pred žarom solničnim, da ga varje,
da ga varje in da odgoji ga.
Gnezdo vila ptica lastavica
dolga leta, da bi trdno bilo,
položila vanj' je zarod mladi.
Doleti mi sokol, sokol sivi,
ugrabi mladi zarod lastavici
in razdere gnezdo plahi ptici.
Tožna leta ona po poljanah,
tožno peva, išče zarod mladi,
onemogla slednjič pade v travo,
umori jo rana prebolestna — —

Gnezdo vila lastavica moja,
dekle moje tamkaj v jugu lepem,
i za sebe i za svoje drage,
da imelo tiho domovanje
dekle moje tam bi v jugu lepem.
Doleteli sokoli mogočni
in razdrli gnezdo lastavici,
tožna plače tam na jugu lepem.

PAPEŽ PAVEL II. IZ KRANJSKEGA RODU GROFOV BARBOV.

Spisal P. pl. Radics.

Kmalu po usodni zmagi Turkov nad kristijani pri Nikopolju (1396), kjer se je pod praporom Hermana II., grofa celjskega in tedanjega deželnega glavarja kranjskega, junaško borila tudi četa Kranjcev, je okusila naša domovina prve napade Turkov; po osvojitvi Carigrada, zaradi svoje lege najkrasnejšega evropskega mesta, ki so si ga prilastili Osmanci l. 1453., pa je bila naša dežela več stoletij stalno cilj najdivjejših naskokov sovraga kristijanstva.

Morije, oskrunstva žen in deklet, suženjstvo in beda so bili grozna usoda naših rojakov; požigi prebivališč, opustošenja njiv in vinogradov ter uničenje vsega so zaznamenjali pot fanatičnega divjaka Turka preko „vindiške marke“ do vrat bele Ljubljane in tja do podnožja gorenjskih Alp na eni ter tja preko Krasa in Idrije do obal modre Adrije na drugi strani.

V tej dobi velikih turških grozodejstev, ki so doletela v XV. stoletju predvsem našo Kranjsko, sta delovala dva odlična papeža, ki sta imela z našo slovensko domovino posebno ozke zveze, papeža Pij II. (1458 do 1464) in Pavel II. (1464 do 1471).

Prvi, kot Aeneas Silvius Piccolomini* dolgo vrsto let tajnik in svetovalec cesarja Friderika III., je bil jeden izmed največjih duhov in najuplívnejših oseb koncem srednjega veka, svetel pojav kot pesnik in govornik, učenjak, politik in diplomat, ki je večino svojega življenja posvetil ideji pobjanja sovražnika krščanstva, Turkov; kot papež Pij II. je sklical veličastni shod knezov in vladarjev v Mantovi (1459); na tem shodu, ki je ostal brezuspešen le zaradi nesloge knezov, je imel Pij II. oni svoj slavní govor, poln umetnosti in ognja ter pravcate ciceronske duhovitosti, ki se je kmalu v neštevilnih prepisih razširil preko cele Evrope. Ta Aeneas Silvius Piccolomini — papež Pij II. — je bil tudi soustanovitelj ljubljanske škofije (1460), ki jo je potrdil cesar Friderik III. l. 1462.

* Rojen 18. okt. 1405. Letos bo torej dné 18. oktobra 500letnica rojstva tega velikega humanista, ki je prebival največ v Gradcu, na Dunaju in v Dunajskem Novem mestu.

Op. ured.

Kronika trdi, da je bil povod te ustanovitve neki cesarjev sèn, ki ga je imel v Celju in ki ga je rešil velike nesreče.

Ko je prišel namreč cesar Friderik III. v Celje, da vzame v posest celjsko grofijo, ki je bila izgubila svojega zadnjega moškega gospodarja, se mu je vdova pokojnega grofa odločno uprla. In neko noč se je cesarju v sanjah prikazal škof, ki ga je svaril, naj se pravočasno umakne, ako se hoče rešiti. Cesar se je nato res umaknil v gorenji del grada, kjer ga je oblegal Celjankin vojskovodja Witkowitz. Cesarju se je že slaba godila, tedaj so mu prihiteli kranjski deželni jezdecí in ljubljanski pešci na pomoč ter so odvedli cesarja v Ljubljano.

Ker je mislil cesar, da je bil svetnik v njegovih sanjah ali sv. Nikolaj, patron Ljubljane, ali sv. Maksimilijan, patron Celja, zato je imenoval svojega sina, poznejšega „zadnjega viteza“, Maksimilijan, ter je sklenil sv. Nikolaju na čast ustanoviti ljubljansko škofijo.

Aeneas Silvius Piccolomini — papež Pij II. — je bil cesarju pri tej ustanovitvi svetovalec. In kronika pripoveduje, da mu je bil v dneh, ko je opravljal službo Friderikovega tajnika, na dvoru tovariš in prebivalec iste sobe cesarjev dvorni kapelan in oskrbnik miloščine (Almosenier) Sigismund pl. Lamberg.

Ko je postal Aeneas Silvius kardinal, tedaj mu je rekel Lamberg bajé v šali: „Sedaj vam ne ostaje nič družega, nego da postanete še papež!“

In Aeneas je odgovoril:

„Če postanem jaz papež, postanete vi škof.“

Prvi škof ljubljanski je postal v resnici bivši dvorni kapelan in oskrbnik miloščine — Sigismund pl. Lamberg!

* * *

Plemeniti benečanski rod Barbov je prebival na Kranjskem že v XV. veku in sicer v tedanjem deželnem delu Istrije. Peter Barbo je bil drugi sin Nikolaja Barba in Poliksene Condulmarije ter se je narodil l. 1417. Po smrti svojega mlajšega brata Janeza je bil določen za duhovniški stan. Zato ga je stric z materine strani, papež Evgen IV., ki je zaradi priprav vojne proti Turkom prebival baš v Ferrari, poklical k sebi

J. BESTA: NA POLJU.

ter ga vzlic njegovi mladosti imenoval apostolskim protonotarjem in naddekanom v Bologni, kmalu nato pa kardinalom. Tudi Evgenovi nasledniki, papeži Nikolaj V., Kalikst III. in zlasti Pij II. so izkazovali Petru Barbu svojo veliko naklonjenost.

Papež Pij II. — Aeneas Silvius — je gojil romantično in drzno misel izpreobrniti sultana h krščanstvu ter mu je posvetil celo knjigo, apologijo krščanske vere; Mohamed II. pa mu je odgovoril s tem, da je odtrgal krščanskemu svetu nove dežele, bogati Lezb (1462) in Bosno (1463). Zato je Pij II. prav tako romantično in drzno sklenil, da se postavi sedaj sam na čelo križarske vojske proti Turkom ter se je vzlic svojemu šibkemu zdravju 18. junija 1464 res vkrcal v Anconi (Jakinu). Toda že 14. avgusta je prav tam umrl ta nositelj velike ideje, da se mora vse zahodno krščanstvo zjediniti v obrambo velikim nevarnostim, ki so grozile neprestano evropski civilizaciji, odkar se je utrdil Turek na Bosporu.

Po smrti Pija II. je bil skoraj soglasno izvoljen papežem kardinal Peter Barbo, ki si je dal ime Pavel II.

Takoj spočetka svojega vladanja je pomagal zatreti v Rimu že dolgo neznosno draginjo kruha in mesa s tem, da je na svoj račun naročil velike množine moke in mesa ter jih za nizko ceno prodal ljudstvu, ki so dotlej nanje pritiskali odukuški peki in mesarji. Predvsem je skrbel za re-

veže. Hudodelce in zločince je sodil kolikor možno milostno ter je dotlej pogoste smrtne obsodbe izpremenil v kazni na galerah. Glavarjem ladij je izdatno povišal plače, da so mogli ravnati s kaznenci človekoljubneje.

Ko mu je hotel nekdo svetovati, naj nikar tako zelo ne omeji smrtne kazni, je odgovoril Pavel II. s plemenito vnemo: „Kaj se Vam zdi malenkostno, obsojati na smrt ljudi, za katere se že od nekdaj toliko trudi in žrtvuje človeška družba, ki jo je Bog ustvaril tako čudežno in dobrotljivo?“ — Samó umor ni mogel pričakovati pri Pavlu II. milosti, tako da so morali celo odlični ljudje svoje zločine proti življenju bližnjikov plačati z glavo.

Toda ne le napram ljudem se je kazal papež Pavel II. izredno milega, tudi živalim je bil usmiljen ter je vvedel zanje varstvo proti nesmiselnemu trpinčenju.

Kot papež je hotel Pavel II. ohraniti sijaj svojega dvora in veličastne cerkvene slovesnosti v popolnem blišču. On je bil, ki je med drugim za kardinale, ki se dotlej niso z obleko, nego le z vrsto sedežev odlikovali od drugih prelatov, vpeljal rdeče klobuke in krasno rdečo obleko. S pismom „Ineffabilis“ (1470) je odredil, da se jubilej, določen od papeža Bonifacija VIII. l. 1300, ne praznuje šele vsakih 100 let, kakor je ukrenil ustanovitelj, nego poslej že vsakih 25 let.

Starinsko cerkev in proštijo sv. Štefana na Dunaju je papež Pavel II. povzdignil l. 1469 za stolno cerkev, potem ko je cesar Friderik III. poprej (1466) dovršil Štefanski stolp, ta krasni znak cesarske prestolice.

V „večnem Rimu“ je obdaril papež ob svojih opetovanih posetih razna svetišča z dragocenimi zlatimi in srebrnimi darili, za papeže pa je dal izgotoviti novo, z biseri in dragimi kamni okrašeno tiaro v vrednosti 200.000 zlatnikov, da se rabi le ob najslovesnejših prilikah.

V bojih Benetek s Turki je podpiral republiko najizdatnejše, ji odpustil dolg 50.000 zlatnikov in ji nakazal letno podporo 100.000 zlatnikov. Bil je vnet prijatelj vede ter je ustanovil v Rimu tiskarno, v katero je poklical stavce in tiskarje iz Nemčije ter dal tiskati cerkvene in duhovne knjige in stare klasike. Vpeljal je tudi iznova običaj starih rimskih cesarjev, polagati v temeljni kamen novih krasotnih stavb sočasni denar, da se tako ohrani potomstvu ime vladajočega kneza in dobe, ki je bila v njej stavba zgrajena.

Tuji knezi so poznali in spoštovali dela in osebnostne vrline tega papeža. Cesar Friderik III. ga je posetil s sijajnim spremstvom 500 knezov in

vitezov v Rimu ter je bil papežev gost; tudi kralj neapoljski, vojvoda milanski in drugi mogočni gospodje so mu osebno izkazovali svoje spoštovanje.

Toda, kakor je v nemirnih časih povsod in vedno, je bilo tudi pod vladarstvom papeža Pavla II. nekaj nemirnežev, ki so zlorabljali njegovo dobroto, povzročali nereda ter mu stregli celó po življenju. V Rimu sta bili razkriti dve zaroti. A kakšna je bila kazen? Pavel II. je zapeljance posvaril, kolovodje pa je obsodil na galere.

Le kratko je bilo življenje tega odličnega cerkvenega kneza; neki katar ali — kakor trdijo drugi — pokvarjenost želodca ga je umorila v 54. letu svoje starosti. Umrl je 27. julija 1471. Vladal je le 6 let in 11 mesecev. Trditvi nekaterih, da je umrl vsled zastrupljenja, je ugovarjal papežev telesni zdravnik Valerius pl. Viterbi, ki je označil povodom smrti papeževo silno debelost in neprestane katare. Zaradi takega katara ga je po neki večerji zadela katastrofa.

Njegovo truplo so pokopali v Vatikanu poleg njegovega strica, papeža Evgena IV. Papež Sikst IV. pa je podedoval ogromno premoženje v zlatih, srebrnih in raznih dragocenih posodah, milijon v denarju i. dr.

Življenje Pavla II. je opisal kardinal Quirini pod naslovom: „Pauli II. Barbo . . . Vita . . . Roma 1740. Knjigo je leta 1757 dobil tudi Jošt Weikhard Anton grof Barbo za grofovsko rodbinsko knjižnico.

Izvrsten mramornat relief s portretom tega papeža, ki je bil naši domovini najbližji, hrani deželni muzej Rudolfinum v Ljubljani. (Glej našo sliko str. 317.) Relief je darilo grofice Antonije Blagayeve iz l. 1823; izvrsten velik oljnat portret tega slavnega potomca hiše Barbov pa krasi veliko knjižnično dvorano na gradu Rakovnik pri Št. Rupertu na Dolenjskem (Kroissenbach), last grofa Antona Barba, kranjskega državnega in deželnega poslanca.

Zaključuje svoje poročilo o tem največjem cerkvenem knezu plemenite kranjske rodbine, pa se spominjam še enega, tudi visokega cerkvenega odličnjaka iz svoje domovine, moža bistrega duha in odličnih lastnosti — Slovenca, rodом iz zelene Štajerske, ki je deloval kot knezoškof ljubljanski, kot knezonadškof in kardinal goriški — sina naše zemlje, ki je bil papeški časti najbližje — dr. Jakoba Missije. Usojeno mu je bilo, preseliti se še v mladih letih pred papežem Levom XIII. — in vitam aeternam!

GORJANČEVA MARIJANICA.

Spisal Fran Govékar.

(Dalje.)

IV.

naravnem vaškem milieuu, ki ne pozna perverzne pruderije meščanske kulture in lažnjive moralnosti, pod katero se skriva pohujšanje in srčna pokvarjenost, — v priprostem ozračju matere zemlje se vrše vse funkcije življenja javno, golo in brez bolehnosti sramožljivosti. Človeka in žival veže večja simpatija in duša kmeta razume instiktivno misterij priporode, s katero se čuti nerazdružno spojen ter vidi v vsem le zakon Božji, voljo Vsevišjega, ki je ustvaril zemljo in bitja na njej tako modro in neprisiljeno.

Revna je bila Dolga vas, a živino so imeli kmetje lepo, in daleč na okoli ni bilo dobiti takih konj, kakor v tem kraju.

Pri Glavanu so imeli žrebčarji svojo postajo. Šestorica majhnih, širokoplečih vojakov v rdečih hlačah in rdečih čepicah je vsako leto več mesecev opravljala štiri žrebce, divje, velike, močne,

kakor bron sveteče se živali. V prvem nadstropju je prebival ritmojster, eleganten, mlad mož, ki se je navadno silno dolgočasil, če ni sedel pri Štembalu, ali pa zalezoval po polju in hosti kmetiška dekleta in mlade omožene kmetice. Tudi vojaki so delali zgago med fanti, saj so se dekleta rada pomenkovala z njimi in razdrlo se je par razmerij zaradi teh rdečehlačarjev brez vesti in morale. Velika napetost je zategadelj vladala med vaščani moškega spola in med žrebčarji, ki pa so imeli splošne simpatije ženstva na svoji strani.

Dopoldne in popoldne so drdrali kmetski koleslji z upreženimi kobilicami h Glavanu. Nekateri kmetje so tudi jezdili, mahaje s svojimi suhimi nogami ob životu nizkih in slokih živali skoraj do tal. Tako se je zbrala vsak dan dvakrat pri Glavanu na dolgem dvorišču dolga vrsta vozov, med katerimi so sprevali svoje kobile. Izza visokozagrajenega čveterokota so se čule nemške kletvice ritmojstra.

Tudi Gorjanec je pripeljal svojo kobilu in čakal, da pride na vrsto. Imel je iskro, plemenito žival vitkega, prožnega telesa, drobnih nog in ozkega, stegnjenega vrata, z majhno, lepo glavo in košato grivo. Nervozno je skakljala ob kratkem povodcu, ki ga je držal Gorjančev hlapec s krčevito stisnjeno pestjo in bila s kopiti ob tla, krivila vrat do tal in pihala skozi nozdrvi.

Benko iz Kota je pristopil k njej in jo pogladil po bokih.

„Kje si jo kupil? Proketo, če bi imel par! Še fajmošter nima takih!“

„Eh, kaj fajmošter! Njegove mrhe niso vredne enega kopita te kobilice. Dobil sem jo v Turjaku na gradu še žrebe. Venem letu pa dobim par, da ga sam grof ne bo imel lepšega.“

„Dà, ti znaš, Gorjanec,“ ga je pohvalil Benko, „ampak le pri živini. Če bi znal tudi drugače, saj bi ti rekel, da si pameten človek.“

„Ne vem, kam namiguješ; ampak tisto je pa že res, da bi midva skupaj postavila celega moža, ki bi znal vse.“

Gorjanec se je zasmeljal in odgnal svojo kobilu v pregrajo. Dobro je bil razumel Benka, a izdati se mu ni hotel.

Že dolgo je hodil Benko okoli njega ter iskal pri vsaki priliki njegove družbe. V gostilni sta prisedala drug k drugemu in se hvalila, da sta najboljša gospodarja. In ljudje so uganili že davno, da hoče postati postarni vdovec Benko Gorjančev zet. Ko pa se je Benko začel sam hvaliti, da dobi Marijanico, samo če jo bo hotel, je bila med vaščani dognana stvar, da bosta Benko in Marijanica kmalu zakonski par. Snubil pa Benko še ni Gorjančeve hčere.

Hudobni jeziki so začeli trditi, da se vdovec boji tekmece Toneta, mlajšega, lepega fanta. In ko se je razvedelo, da so ga našli ponoči za praznikom sv. Jakoba pod Marijaničnim oknom hudo natepenega in s krvjo oblitega, se je šepetalo med vaščani, da je prav gotovo Benko podkupil fantine. Ko je pa začelo poizvedovati orožništvo za storilci, ni vedel nihče ničesar in zadeva se je potlačila tem lažje, ker je bil Tone — sicer z obvezano glavo — že dva dni nato zopet na delu. Kamnosek ni izdal ničesar in vzlic pritiskanja orožništva ni hotel izreči niti najmanjše slutnje. Pač pa se je odtegnil družbi fantov docela in ni zahajal nikamor več.

Benko je prihuljeno sedel na svojem koleslju in z lokavim nasmehom pušil najcenejšo smodko. Gorjančev odgovor mu je ugajal in razlagal si ga je v svojo korist. Dà, Gorjanec in Benko bi uganila skupno kar je najpametnejše:

združila bi dvoje največjih posestev v eno samo s tem, da bi Marijanica, očetova dedinja in Benkova žena, prinesla seboj v zakon kot doto vse imetje, ki so ga nakupili njeni dedi in roditelji.

Benko si je pomaknil širokokrajni kastorec na uho, zravnal svojo levo ramo tesneje k životu, da mu ni štrlela več tako k ušesu in potegnil telovnik preko trebuha, da so zacingljali stari tolarji ob debeli srebrni verigi. Samozavest mu je sijala iz oči in široka usta so se mu raztegnila v ošaben smeh.

Izza pregraje pa se je razjeknilo divje rezgetanje Gorjančeve kobilice. Čulo se je kričanje in psovanje, a hipoma so zagrmela vrata s silnim truščem ter odletela. In izza pregraje je skočila kobilica z vihrajočo grivo in s plašno iskrenimi se očmi, trepetajočih nozdrvi in visoko dvignjenega repa. Za povodca in brzda sta jo izkušala zadržati Gorjanec in njegov hlapec, a kobilica se je vzpela na zadnje noge, se ju otresla, da sta odletela v stran, ter oddirjala pobliskovo z dvorišča na cesto. In v silnem begu je drla proti domu. „Jezus, Marija! Bežite!“ so vpile kmetice nad otroci, ki so se igrali v prahu na cesti ter se vrišče razpršili.

Na dvorišču pa so se ruvali štirje žrebčarji z ogromno, črno bestijo, ki je bila planila izza podrte pregraje, se spenjala ljuto na zadnje noge, kosila togotno s svojim bujnokošatim repom po tleh, kazala svoje strašno zobovje in jezno metaje svojo veliko dolgogrivo glavo semintja, zrla z besnimi očmi svoje krotilce, ki so jo hipoma ovili okoli ledij in sprednjih nog s širokimi platnenimi vezmi, da se ni mogla osvoboditi.

Nastal je hrup in vrišč. Razburjene in prestrašene kobile so skakale, razgetale, razbijale okoli sebe in izkušale iztrgati se, prevrnile se je par kolesljev, kmetje pa so upili, kleli in se borili z živalmi.

Ob odbitih vratih pregraje je ležal Gorjanec v nezavesti. Kobilica ga je bila zadela s kopitom v prsa. Iz ust mu je stopila krvava pena in včasih je bolešno zaječal.

„Vode, vode, proketo, vode!“ je upil Benko in izkušal dvigniti Gorjančevo gornje telo.

Hlapec, ki si je bil raztrgal srajco in si odril roko preko komolca, je tekel v hišo po korec vode.

„Verdammtes Vieh!“ je klel ritmojster in tekel v žrebčarno, odkoder se je čulo razburjeno topotanje in rožljanje. Vsi žrebci so se bili vznemirili ter se trgali od jasli.

In Gorjancu so vlili vode v usta ter ga močili. Hitro se je zavedel ter se težko sklonil pokonci.

„Kje je kobilica? Ali se ji ni nič zgodilo?“ je bilo njegovo prvo vprašanje.

„Ne skrbi, doma je — v hlevu!“

Benko mu je pomagal na noge ter ga odvedel na svoj koleselj. In vpregel je svojo kobilico ter ga peljal počasi domov. Gorjančev hlapec pa je vlekel za njima prazni domači koleselj.

Na pragu je stala Marijanica.

Ko je videla očeta smrtnobledega sloneti v Benkovem vozu, mu je stekla na proti ter vpila:

„Oče, oče, kaj vam je? Moj Bog, kaj se je zgodilo?“ Solze so ji zalile oči in blede obrazek ji je postal voščenobel. In objela je očeta ter se glasno zajokala.

„Kri, oče, kri! Oh, moj Bog, saj vendar ne boste umrli!“

Bolesten nasmehljaj je švignil preko Gorjančevega obraza. Svojo suho, trdožuljavo roko je položil nežno na zlatolaso Marjaničino glavo ter jo za hip pritisnil na svoje prsi.

„Ti moja... moja Marijanica!“ je dejal napol ihté. „Ne skrbi... če Bog da, ne bom še umrl — ne bom!“

Držeča ga pod pazduho, sta peljala Gorjanca, počasi stopaje vsak na eni strani, Marijanica in Benko v hišo. In korakajoči mimo odprtega hleva, so videli, kako se ozira kobilica, migaje s kviškostoječimi ušesi, plašnih oči in lahnodrgetajočega telesa.

„Ti mrhica, ti!“ se je šaljivo jezil Gorjanec, ko jo je zagledal ter se ustavil. „Kmalu bi ubila sebe in nas... Ubožica!“

Trojica je izgila v hišo, iz hleva pa se je čulo zaporedoma rahlo, veselo rezgetanje lepe mlade kobilice...

Proti večeru pa je pozvonilo v farni cerkvi in po vasi so poklekali ljudje ter se trkali na prsi, ko je hitel mimo njih župnik z Najsvetejšim. Ženske in otroci so se pridružili duhovniku.

Mrak je legel na vas. Pred Gorjančevo hišo je klečala na obeh straneh hišnih vrat vrsta žen in deklet, v rokah pa so držale prižgane svečice. In duhovnik se je na pragu obrnil ter blagoslovil nizko v prah se sklanjajoče ljudi, trkajoče se na prsi. V hiši na postelji pa je ječal Gorjanec in zdihoval: „Gospod, jaz nisem vreden, da greš pod mojo streho...!“

Ob vznožju na tleh je klečala Marijanica in jokala...

V.

Par tednov je ležal Gorjanec bolan, pil tavžentrože in ajbiž, lisičjo in pasjo mast ter se hodil na Spašnik gret na solnce. Stara konjederka je hodila k njemu in končno so poklicali še Bendetovega Miho, ki je znal zagovarjati kačji pik in steklino, potem pa je Gorjanec vstal in šel zopet na delo. Osuhel je in propadel, bled je bil, pokašljeval je in pljuval kri, a ležal ni več.

Benko je zahajal vsak dan k njemu ter mu delal družino, da mu ni bilo dolgčas. In hodil je mesto njega na polje nadzirat posle, bil je pri koscih, ki so kosili otavo, in šel s hlapcema v zavod po drva.

„Ne skrbi, vse ti opravičim,“ mu je rekal zvečer, ko sta sedela pred hišo in se menila o najnujnejših gospodarskih opravilih. Vprezal je v Gorjančev koleselj mlado kobilico ter se vozil diroma h Gorjančevim in svojim delavcem, bil vsako jutro že pred solničnim vzhodom na nogah ter vodil energično obe posestvi. Ko pa je Gorjanec vstal, ga je naložil včasih poleg sebe na voz ter ga vodil seboj. In razkazal mu je svoje imetje, svoja hleva, svoje kašče, njive, travnike in zavode ter bil vedno pri njem.

Kadar pa se je na večer vračal v Kot, mu je dejal:

„Jutri pridem zopet... nisi še dovolj trden — vse opraviva skupaj... Ne boj se, vse bo v redu!“

Gorjancu je bilo to všeč. V postelji ga je obhajala spočetka nemirnost in skrb mu je polnila dušo, kaj bode, ko nima nikogar, ki bi mu zaupal svoje gospodarstvo. Oves je požeti, ajda in proso zorita, kositi treba otavo, z njiv bo spraviti krompir, repo in korenje, koruza bo kmalu zrela, na Mahu se mora narezati šota in s Krima zvoziti več sežnjev drv. In na žago je spraviti iz gozda pod Mokricem krcelje... pa še to in to... oh, na jesen je dela čez glavo! Toda prihajal je Benko in vse je bilo lepo opravljeno.

Dober prijatelj je, spreten in razumen, uren in previden.

In natihoma je Gorjanec premišljal, da bi si želel prav takega zeta. Ni več mlad, a zdrav in močan, trezen in priden. Vrhu tega pa bogat, kakor on sam. Res, da ima že otroke, a napol so že dorasli in če bi vzel Marijanico, bi imela vsaj kmalu nekaj delavnih rok zastonj na razpolago. Benkovina bi ostala prvim otrokom, Gorjančevo pa bi ostalo celo njej in otrokom, če ji Bog katere da...

Tako je razmišljal in sedel v debeli suknji poleg peči, v kateri je kuhala Marijanica večerjo.

FR. BOUCHER:
VENERA NAROČA OROŽJE ZA ENEJA.

Najrajši je tako sedel, saj gorkota mu je dela dobro in četudi je bilo vroče, njemu je bilo najprijetnejše.

In takrat je slišal, da je vstopil v vežo Benko.

„Kaj bo pa nocoj dobrega Marijanica?“ jo je ogovoril in pristopil bližje. „Ej, vraga, raco pečeš — i, seveda za očeta! Prav, prav delaš, Marijanica, najboljša ni za očeta nikoli zadosti dobro! Tako jih spraviš najhitreje pokonci. No, no, dobra hči si, to pa že moram reči.“

Gorjanec se je nasmehnil. Ugajala mu je Benkova pohvala Marijanice in skrb za njegovo zdravje. Saj je pa tudi res, da mu je spekla Marijanica že celo tropo piščancev, kokoši in rac, odkar je bil bolan! Hranila ga je z najboljšim in ga negovala z najvztrajnejšo ljubeznijo.

Benko pa je položil svojo roko na Marijaničino ramo ter dejal:

„Dobra hči si in dobra žena boš, Marijanica. In jaz bi rabil dobro ženo, tako pridno in tako zalo, kakor si ti. Kaj praviš Marijanica?“

Marijanica se je ozrla v Benkov obraz — širok, gol, z dvema ostrima, lisičjima očesoma, topim nosom in debelima ustnoma. Njegova pleča so bila široka, njegov vrat debel in kratek, prsa vzbokla in vse telo je kazalo silno moč. Kakor nizek, grčav hrast se ji je zdel, neupogljiv in trd kakor bi okamenel.

In nasmehnila se mu je.

„Vprašajte očeta!“

Njegova roka pa je zdrsnila božajoče ob njenem telesu ter jo stisnila krepko nase.

„Rad te imam, Marijanica!“ je dejal. „Rad! In tako dobro, kakor pri meni, se ti ne bo nikjer godilo. Vsega imam in vse bo tvoje ... nič ti ne bo treba delati, le zame in zase boš skrbela ... Bogata boš, kakor nobena druga!“

Hrepeneče se je nagnil k njej ter jo držal z obema rokama okoli pasa kakor v jeklenem precepu.

In Marijanico je obšlo v njegovem objemu vroče čustvo, razkošno in divje, kakor samó enkrat — tam gori pod smrekami nad kamenolomom. Za hip se je udala sladki omami, a že se je spomnila onega trenutka, ko je postala žrtev take omotice, domislila se je mahoma onega blaznega razkošja v nenadnem objemu Toneta ter vseh strašnih prečutih in preplakanih noči, polnih obupa, kesanja in sramote.

Pahnila je Benka od sebe ter mu hropeče ukazala:

„Pustite me in pojdite k očetu!“

Benku je bilo zažarelo oko od divje strasti, a hipoma mu je ugasnil plamen pohote, nasmehnil se je lokavo ter odšel k vratom.

„Midva sva se dogovorila, Marijanica“, je dejal, „sedaj pa se dogovoriva morda še z očetom.“

In vstopil je v hišo samozavesten, zmagovit.

(Dalje prihodnjič.)

LAHKOŽIVCI.

Spisal Jos. Kostanjevec.

IV.

Grozno soparno je bilo v pisarni. Uradniki so sedeli z odpetimi ovratniki in sopli težko. Leno so se pregibali listi, drsala peresa po papirju. Na čelih so vsem stale debele kaplje. A vendar so bila okna proti severu odprta na iztežaj, a ona proti jugu zastrta, da ni mogel notri niti najmanjši solnčni žarek. Nekaj težkega, neznosnega je ležalo nad debelimi akti in tlačilo in upogibalo glave navzočih. Okoli svetilk so krožile v dolgočasnih kolobarjih mušice, da je mrgolelo pred očmi.

Iz druge sobe so se oglasile stopinje. Prihajal je šef. Brisal se je z žepnim robcem in stopal mimo pisalnih miz počasi in veličastno

kakor bi jadrал. Oziral se je po uradnikih črez pozlačene naočnike, postajal ter zopet nadaljeval svojo pot. Peresa so hitreje šinila dalje, glave so se potuhnile. Nihče ni zinil besedice.

Šef je obstal za Krčonom.

Ta je sedel pri mizi s podprto glavo. Njegovi prsti so rili po dolгих, valovitih laseh, ki so sedaj viseli celó nad čelo. A pero je počivalo na črnilniku, Krčon ni izdelal dozdam niti vrstice. Niti zavedel se ni, da stoji šef za njim.

„Zopet maček, gospod Krčon, héé!“

Glave navzočnikov so se za hipec privzdignile ter se ozrle po Krčonu. Nekateri so se takoj zopet povesele, a druge so se spogledale, češ, nekaj novega bo, da ne bo tako dolgočasno.

(Dalje.)

Šef pa je gledal črno, njegove obrvi so se vedno bolj krčile. Krčon se ni zmenil zanj. Sedel je trdo in nepremično.

„No, ali spite? — Pisarna ni spalnica, go spod Krčon!“

Krčon se je zdramil. Potegnil je z roko po laseh, da bi jih popravil. Nato je pomežiknil.

„Da, gospod šef, pisarna ni spalnica, prav ste povedali.“

Njegov obraz je bil bled, oči krvavo obrobene.

„Na očeh se vam pozna, da ste zopet napravili noč. Ali ne morete nehati? Kdaj vas bo pamet srečala?“

„Nikoli, gospod šef, kakor marsikoga drugega ne,“ je dejal Krčon ter mu zrl naravnost v obraz.

Šef se je vgriznil v ustnice.

„Danes ste jako duhoviti; ostanki od sinoči, kaj ne?“

„Gospod šef, saj veste, da sem pesnik,“ je dejal oni lahko in brezizrazno. Mlajši uradniki so se zgražali, starejši so se muzali.

Šef se ni mogel več premagovati.

„Torej vi se drznete vleči me? Čuvajte se, moja potrpežljivost gre h koncu! Spomnite se, koliko dni ste zamudili že ta mesec! Drugod bi vas bili že davno odslovili in tudi jaz vam ne smem dopuščati kaj takega. Torej solidnost ali pa — odhod!“

„Dovolite, gospod šef, samo še besedo. Danes ne morem delati, prav gotovo ne morem. Pustite me, da grem domov in se odpočijem.“

„Vidite, kaj sem vam pravil. Pustite krokanje! Zdaj ste že tako daleč, da ne morete prenašati ničesar več. Prej ste vsaj drugi dan lahko delali, a zdaj vam že to ne gre več. Uvažujte mojo dobrohotnost! Domov vas pustiti ne morem, dela je preveč.“

Šef je stopal dalje in se ni več ozrl ne na levo, ne na desno. Kmalu nato je ostavil pisarno.

Krčon je malomarno vstal, vzel klobuk ter odšel za njim.

Soparica v pisarni je odnehala. Vsi so se lahko odsopli. Pogledali so drug drugega ter odložili delo.

„Ha, ha, danes je pa stari naletel,“ zasmejal se je nekdo. „Ta prokleti Krčon!“

„Dobro ga je dal,“ je pritrdil drugi. „Posebno pa je bila strupena ona o pameti.“

„Prav je, čemu pa mu pridiguje, ko sam prekroka vse noči! Razlika je samo ta, da šef

prekroka s polnim želodcem, a Krčon s praznim. Ni vrag, da bi ga ne izdelalo!“

„Čemu besedičite brez potrebe,“ se oglasi nekdo. „Gospod šef ima popolnoma prav, da ga podučuje. Le pomislite, kako je predrzen, da se upa tako govoriti z njim, tak revček. Še predober je proti njemu gospod šef.“

„Glej ga, glej ga — štreberčka — kako se žili!“

Vse se zasmije.

„Naj se žilim ali ne žilim. Res je, da imajo tile pesniški šušmarji veliko predpravico pred nami. Če le kakšno neumno zapoje in jo tam doli natisnejo, pa je Bog, in sme uganjati kar se mu poljubi. Nihče se mu ne upa reči ničesar, mi pa moramo vleči zanj.“

„Nekaj je resnice na tem, a pri našem šefu je drugače. Veruj mi, da ga ne varuje zaradi tega, ker hoče biti pesnik, pač pa zaradi tega, ker je zelo sposoben in še bolj sposoben nego ti, prijatelj. Veruj mi, tudi če zamudi semtertje dan, delo vendar dovršuje redno.“

„Smešno, to ni res! Dostikrat sem ga moral že jaz potegniti iz vode. In zdaj je odšel in stavim, da mu jutri šef nič več ne reče. Zato ponavljam, da je to samo zaradi tistega pesniškega žvižganja.“

V sobi je nastal molk, nobenemu se ni več ljubilo, da bi se pričkal. A ljubilo se jim tudi ni več delati. Zdehali so, dokler jih ni rešila ura, ki jim je kazala konec uradovanja

V tem je sedel Krčon pri Golobu.

Soba je bila polna dima, oba sta kadila vztrajno.

„In kaj si misliš o vsem tem?“ je vprašal Golob zamišljen.

„Kaj? — Nič!“

„Nekaj vendar!“

„Nič.“

„Ti si čuden človek, Krčon, najprej mi praviš nekaj, kar me zanima, a nato prekineš govor, da ne vem, pri čem sem. Sicer pa nočem siliti vate, morda sem tvojega zaupanja nevreden.“

Krčon je puhnil dim visoko.

„Prijatelj“, je dejal mehko, „motiš se, edini človek si na svetu, ki izveš to, niti moja žena ne.“

„Hvala ti, Krčon.“

„Kaj si torej mislim, si vprašal? Obkrat-kem: Požar je moj oče!“

„To sem si mislil. A kaj hočeš storiti?“

„To je, kar me muči. Kaj mi je storiti? Ali mu morem kaj dokazati? Ali ga morem prisiliti, da me pripozna? In čemu tudi? V srcu mojem se ne gane zanj niti iskrica, tujec mi je

bil, tujec mi ostane tudi v bodoče. Otroke imam, siromašne otroke, ki potrebujejo vsega, a vendar mi ni za denar, da bi ga izsilil od njega. Njegov denar sem pomandral v prah, lahko ga je spravil služabnik. Sram bi me bilo, da bi vzel vinar od njega. A nekaj je, kar me sili, da ga ne morem pozabiti. V prvem hipu se nisem zavedel, nisem si znal pomagati, a sedaj vem, da se moram nad njim maščevati, da moram maščevati svojo ubogo mater, ki jej je on zadal smrtni udarec. Njegove zadnje ure ne smejo biti lahke, njegova vest se mora vzbuditi in mučiti ga mora, da bode ječal in stokal ter prosil s povzdignjenimi rokami, da ga reši smrt. Kolikor je trpela moja mati v dolgih letih, vse mora pretrpeti on v tem kratkem času, ki mu ga je še določenega. A tudi ona, ki me je sprejela in odslovila tako sramotno, tudi ona mora od sramote kloniti glavo — huj! — samo da bi imel moč, da bi imel moč! Čuj, prijatelj, v meni razbija, v meni kljuje od sinoči, ves svet mi ni mari, a samo eno prosim, prosim, da bi mi dal Bog to moč, da bi ga mučil počasi, da bi mu mogel rezati meso ob živem telesu!

Vstal je ter stopal po sobi gori in doli. Pesti so se mu krčile, na obrazu se je kazala rdečica.

„Prijatelj, ne razburjaj se,“ je dejal Golob. „Čemu? Izbij si te misli iz glave, tvoje moči so za to preslabe. Zaprl ti bodo in konec bo vsega. Žal, da ti ne morem svetovati kaj boljšega!“

Krčon se je ustavil. Njegove roke so omahnile ter visele navzdol, kakor bi bile mrtve. Z obraza je izginila vsa ona rdečica, oči so bile široko odprte.

„To je torej tvoj svet?“ je dejal pikro. „Mislim sem, da sem tepec samo jaz, a sedaj vidim, da smo tepci vsi vprek, kar se nas bavi s peresom.“

Golob ni odgovoril. Sklonil je glavo ter gledal v tla.

„Sicer pa oprosti, prijatelj,“ je dejal Krčon. „Konec mora biti kmalu vsega, tako ali drugače. Jaz sem se preživel do zdaj, ni me vzel vrag, moji otroci bodo živeli tudi brez mene, saj

so še dobri ljudje na svetu, dobri ljudje, ha, ha, ha!“

Smejal se je divje in z njegovega obraza je izginil vsak milejši izraz.

„Dobri ljudje, ha, ha, ha!“

Po sobi se je razlegal njegov smeh, dim se je dvigal gori in doli.

Naenkrat pa se je ustavil pred Golobom. Gledal je navzdol na njegovo glavo, ki je bila še vedno sklonjena. Prav na vrhu temena so se že redčili lasje in skozi nje se je videla okrogla belina.

„Vraga, kakšen egoist sem jaz,“ je vzkliknil kmalu na to. „Sam nase mislim, na vse drugo pozabim. Prijatelj, kako je s taboj, ali si dobil kako službo?“

„Nič še,“ je odgovoril Golob ter se dvignil. Njegov obraz je bil resen. Na njegovem čelu se je nabrala guba.

„Nič še?“

„Nič. Kaj pa pri vas, ali imate kako prazno mesto?“

Krčon ga je pogledal čudno.

„Morda,“ je dejal takoj na to. „Za sedaj sicer ne vem, toda počakaj še par dni, morda odpravijo mene.“

„Prijatelj, ti si hudoben,“ je dejal Golob.

„Oprosti, temu je vsemu kriva prevelika sreča, da sem našel tako nenadoma — očeta! Sicer pa ne zameri! Še imam v žepu nekoliko grošev, pojdiva k „Golobčku“! Vrag vedi, če nimajo ti filistri prav, ko nam pravijo, da smo lahkoživčki. Hej prijatelj, pesnikovanje nese!“

„Čuvaj se, da te prihodnjič ne obdavi!“

„Vrag vedi!“

Solnce se je nagibalo proti zatonu, ko sta stopala po ulicah.

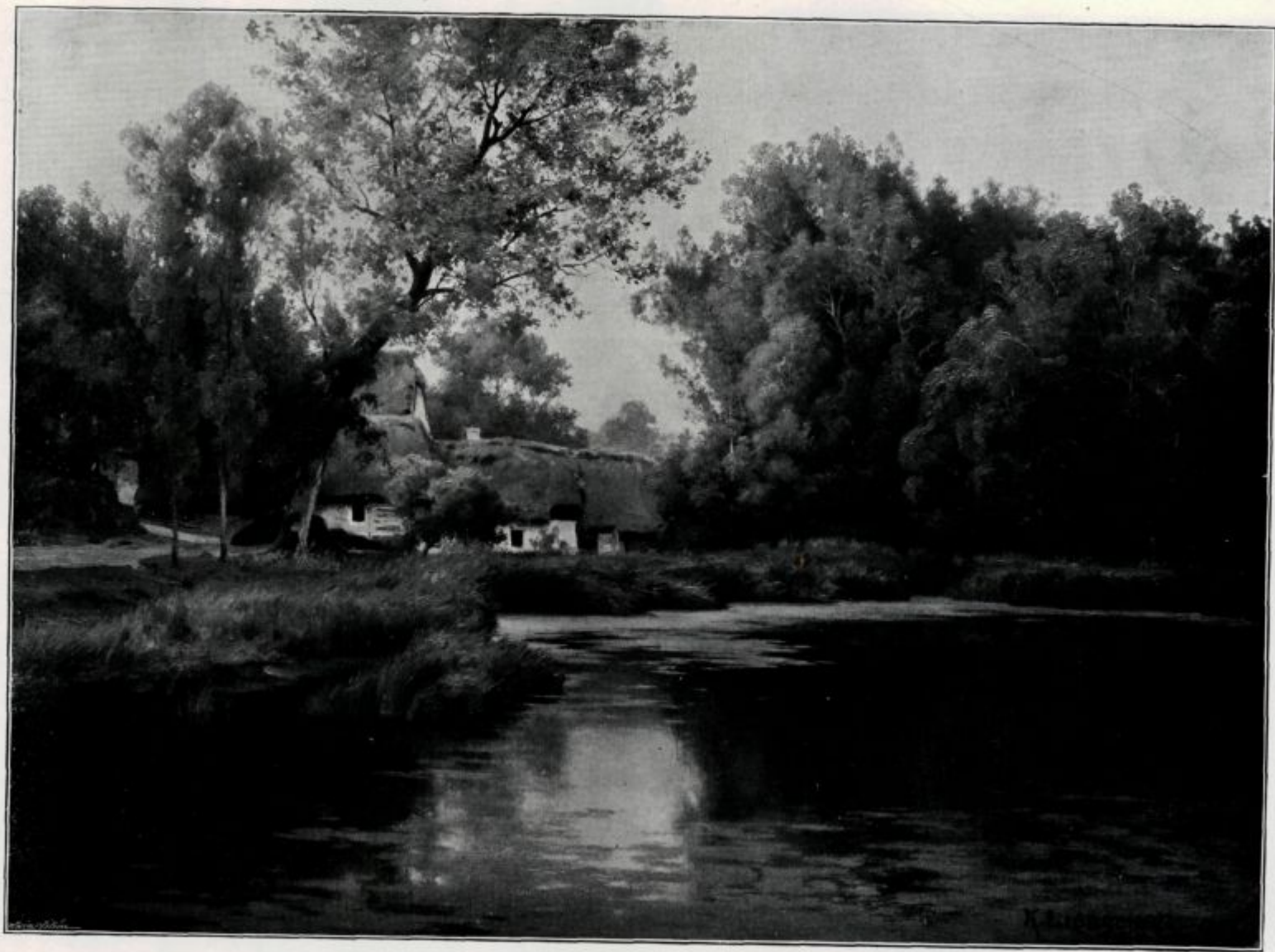
Na nekem ovinku se je Golob nenadoma zdrznil. Nasproti mu je prihajal ideal iz parka.

„Krčon, pojdi sam v gostilno, takoj pridem za teboj, še nekaj imam opraviti,“ je dejal naglo Golob, ko je stopala mimo njiju.

Krčon je stopal dalje, a Golob je krenil za njo.

(Dalje prihodnjič.)

K. LIEBSCHER: KOČE ZA VASJO.

S. M.: PASTIRSKA KOČA NA
KAMNIŠKEM SEDLU.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Bogomil Vošnjak: Zapiski mladega potnika. — Tiskala „Goriška tiskarna“ A. Gabršček.

Vedno so popotnike z veseljem sprejemali in poslušali. „Cele tedne so jedli in pili in pripovedovali,“ pravi oče Homer, „in šele potem jih je pobaral gostitelj, kdo in odkod in kam.“ In v srednjeveških grajsčinah so imeli povsod pričakovati ljubeznivega sprejema in pogoščenja. Tudi mi jih še vedno radi poslušamo. Samo izbirčni smo postali. Veliko jih je, ki so videli pol sveta, in veliko jih je, ki bi nam radi govorili o svojih doživljajih. Ni nam torej zameriti, ako smo sedli nekoliko skeptično k nogam našega „mladega potnika“, da ga poslušamo. Zdi se, kakor da ga skraja motijo ti naši nezaupni pogledi, kakor da mu še noče gladka govorica iz ust. No, počasi se mu jezik razvozljuje in bolj in bolj se polašča pripovedovalec naše pozornosti. Včasih nam celo duša rahlo zadrhti in včasih se nam za hip ustavijo misli pri razumni opazki. Toda škoda, da pripovedovalec tamintam vendarle pozablja, da — pripoveduje. Razumemo ga ... spet mu je priplaval pred dušo divna slika božanstvenega mojstra in on strmi vanjo in on govori o njej in jo nam hoče pričarati pred oči. Tako je navdušen za vse te kipe, doprsja, slike, palače, da niti ne sliši več našega diskretnega — zehanja. Toda — naslednji trenutek nas že zopet ima. Tu mična epizodica, tako srečno vpletena, tam izvrstna misel o kulturnem stanju, o značaju naroda, o katerem govori. In baš teh misli, teh opazk bi si želeli le še več. Kajti zaupanje imamo do pripovedovalca; zdi se nam objektivni; še več, zdi se nam poklican, da sodi, graja in hvali. Seveda nas včasih neprijetno dirne kaka opomba, da si mislimo: „Hm, prijatelj,

oprosti, da si mislimo o tem mi svoje. Drugače smo vzgajeni, oziroma so nas vzgajali, drugače se zrcali svet v naših glavah!“ In bolj in bolj mu teče beseda. Izgublja se čimdalje bolj preobširne refleksije, pregloboka pogreznja v davno zgodovino, — v pripovedovanje prihaja sistem. Veselo zavest imamo, da smo dobili literata, ki je poklican, da obogati baš ono panogo našega slovstva, kjer smo še posebni reveži. Odkrito priznavam, da sem prišel že precej globoko v knjigo le kot poročevalec, a da sem je bil bolj in bolj vesel in jo končno — posebno II. del o sveti deželi me je popolnoma zadovoljil — odložil s prepričanjem, da smo dobili izbornega potopisca. Pisatelj je še mlad, a ima sredstva, glavo in pero. Posebno me je veselilo, da pisateljeve hibe — pripovedovalne in jezikovne — ginejo takorekoč od strani do strani. Kako prijetno bode čitati njegova poročila n. pr. o Rusiji! Človek bo imel zavest, da je videl in presojal vse to pisatelj z odprto glavo in odprtim srcem, sine ira et studio — objektivni opazovalec. To vedno izpopolnjevanje v eni in isti knjigi priča, kako je Vošnjak sam čutil, da se mu skraja ni vse posrečilo. Vošnjak je sam vedel ob koncu svojega dela, kaj bi bilo lahko drugače, in jaz slutim zato, koliko boljša bo že njegova druga knjiga. Prav prisrčen: „Dobro došel!“ — Gospod Gabršček je te „zapiske“ prav lično opremil, h čemur so veliko pripomogle pisateljeve sličice. Dolžnost občinstva pa je, da opogumi pisatelja, naj koraka dalje po svoji poti. J. Š.

Dr. Fr. Detela: „Učenjak“. Odlični naš pisatelj dr. Detela je stopil lani na slovenskem odru pred nas z duhovito veseloiigro, ki je dosegla prav lep uspeh. „Gau ist jede Theorie“, to idejo je porabil dr. Detela za svojo igro ter hotel pokazati predvsem razloček med prakso in teorijo

ter persifilirati učenjaško pretiranost, ki je gotovo vedno komična. Izbral si je zato znano Lavater-Lombrosovo teorijo. Ideja sama na sebi je gotovo interesantna, zanima predvsem jurista kakor medicina in tudi aktualnosti ji ne moremo povsem odrekati; saj še davno ni rešeno prašanje, ali imamo prosto voljo ali ne, — boj med deterministi in indeterministi v kazenskem pravu še ni dobojevan. Kako smešna postane lahko teorija v praksi, to je marsikdo že sam izkusil, da pa postane lahko tudi tragična, to nam je sijajno dokazal — dasi ne nameraval! — pisatelj „Učenjaka“. Ne prerekamo, da se dá porabiti taka ideja v veseloigri kot epizoda in da tiči v takem tematu lahko eminentna komika; v tem oziru dr. Detela ne bi bil prvi. A vzeti si zastarelo Lombrosovo teorijo kot glavno nit in jo razpresti v „veseloigri“ v 3 dejanja, je kočljiva stvar, pri kateri je največja nevarnost, da postane — predolga ... Nikakor pa se ne morem strinjati z nekim kritikom, ki je iskal z medicinskega, strogo znanstvenega stališča podrobnosti v persifilirani teoriji in očital dr. Deteli, da se je v detajlu preslabo pripravil za svojo igro ter jo tako morda še podaljšal in jo napravil še — resnejšo. Kdo neki bo očital Henriku Ibsenu, da v svoji klasični drami „Strahovi“ z medicinskega stališča ni docela pogodil Oswalda!? Še manje moremo to oporekati veseloigri, ki le „smeši“ — sit venia verbo — idejo oziroma izrastke teorije, ki je pa v glavnih potezah — več pa treba ni — razvidna iz Detelove komedije. Ali je pa tako smešenje kake teorije opravičeno ali ne, to je potem drugo prašanje. Pretiravati — in tudi na škodo znanstveni resnici — ter s tem ustvarjati komiko, pa je končno namen takih iger. — Realizma iskati v veseloigrah, komedijah ne moremo smatrati niti modernim. Napaka te veseloigre tiči pač drugje in to smo indirektno že omenili. — Da je Detelova igra zapoznala ter prišla na svet 100 let prepozno, bi se ne upal trdit. Baš modernejši pisatelji so se poizkusili v igrar in tudi pripovedstvih v tem genru. A propos! Nehote se spominjam tu Hauptmannovega „Bobrovega kožuha“. Tema Hauptmannov ni analogen, a sličen je gotovo, — satira na učenjaško nadutost višjega sodnega uradnika, ki hoče v svoji učenosti poznati dobre in slabe ljudi, a je pri tem goljufan in — komičen, kakor dr. Blažič. In vendar se dramatičnem pisatelju tolike rutine kot je slavni Hauptmann ni posrečilo, s svojo duhovito igro sijajno prodrati na odru, dasi tiči v igri fina satira in vseskozi duhovit humor in komika i v situaciji i v dialogu, — ki pri dr. Deteli kot začetniku umevno ni toliko spretna — in dasi nikjer ne prevladuje tragika, kakor pri „Učenjaku“ v 2. dejanju. Detelova igra ne more vzbuditi smeha, kakor je pričakovati od veseloigre; a v njej je sicer dosti situacijskega humora zlasti v 1. dejanju; v 2. dejanju prevladuje tragika in igra ne prodre kot taka. Edina resnična humoristična figura je sluga dr. Blažiča in tudi simpatična, — dokler se ne izkaže, da je brezčuten, nesramen lopov in postane najbolj antipatična kreature na svetu. V tem trenutku se konča veseloigra in tudi 3. dejanje ostane resno, ker nas tragika 2. dejanja preveč prevzame, — in to ni čuda, saj je blaznica eden najžalostnejših krajev, ki je v njem težko najti humora in komike, — kvečjemu za nižje sloje. Za te pa Detelova duhovita igra, ki potrebuje že radi teme intelligence, ni pisana in tudi tisti humor, ki tiči v njej, more uživati le duševna aristokracija. Igra se ziblje na meji med glumo in igrokazom; nazvali bi jo pravše „komedijo“, kakor je nazval Ernst svojega „Flachsmanna“, Gogolj „Revizorja“, Hauptmann svoj „Bobrov kožuh“.

Najbolj simpatična oseba je odvetnik, druge osebe, razun dr. Grma in Blažiča, stopajo v ozadje, dasi je n. pr. trgovec prav klasična in markantna figura. Prepričan sem z dr. Detelo vred, da resničnih dr. Blažičev in Grmov — pa

tudi takih slug na svetu ni, a kakor že omenjeno, v pretiravanju išče veseloigra, komedija komike in — uspehov. V podrobno karakterizacijo oseb se ne spuščam, ker je to v igrar takega genreja konečno postranska stvar. Glavno pač je in bo: efekt na odru!

Igra se krasno čita in pri dobrem igranju bi dosegla tudi lep uspeh na odru; da pa je ena najlepših in najduhovitejših slovenskih dramatiških del, to je brez dvoma. V tehničnem oziru se ji pač ne da kaj očitati.

„Sama med seboj.“ To F. J. Doljanovo delce nam podaja jako fin prizorček, žal, da samo prizorček; — želeli bi si celo večje, spretno in mično pisane veseloigre. Ko smo prečitali ta prizor, dobili smo vtisk, da bi nam lahko podal g. Doljan na dramatičnem polju kaj dobrega, dovršenega. V podrobnosti tega delca se ne kaže spuščati; prebere ga naj vsakdo sam po „Učenjaku“ in z zadovoljstvom odloži Knezovo knjižico „Sloven. Matice“.

Dr. Jos. Oblak.

Mali vitez. (Pan Volodijevski.) Zgodovinski roman, spisal H. Sienkiewicz. Po poljskem izvirniku poslovenil Podravski. V Ljubljani 1902. Natisnila in založila Ignac pl. Kleinmayer & Fed. Bamberg. Ves roman izide v 25 snopičih po 40 v.

Dokaj manj zgodovine, a mnogo več fantazije nego v „Potopu“ in „Z ognjem in mečem“ najde čitatelj v tretjem delu sloveče trilogije H. Sienkiewicza, v romanu „Mali vitez“ (Pan Volodijevski). Vse delo šteje troje zvezkov in dejanje prvega zvezka se vrti večinoma okoli volitve novega kralja v Varšavi. Sešlo se je poljsko plemstvo iz vse države. V hiši popoljšanega Škota Ketlinga v varšavskem predmestju se je zbralo več oseb. Tako dospje tjakaj tudi že iz prvega dela znani nam humorist Zagloba, potem Volodijevski, katerega je Zagloba zvabil z zvijačo iz samostana, kamor se je bil zatekel zaradi nagle smrti svoje zaročnice, Anice Borzobohate. Prišla je pa tudi sestra Volodijevskega s Kristino in z Barbiko. Kristina je posebno ljubko dekle, in Volodijevski se končno vanjo zaljubi. Toda Kristina se je že poprej zaljubila v Ketlinga. Barbika je deva živahnega temperamenta, ki pa se hodi za vsako malenkost kujat v hlev ali kamorsibodi (enkrat je zlezla po lestvi celo na streho). Zagloba jej ni dal zamań primka „Kozacek“ ter takoj zaželel, naj bi se ž njo oženil Volodijevski. Toda Volodijevski ne mara za njo, ker ljubi le Kristino. Ko pa izve, kdo mu je vzel Kristinino srce, hoče z mečem iskati zadoščenja. Tedaj mu prizna Barbika svojo ljubezen in Volodijevski jo sprejme v svoje odprto naročje, se kmalu poroči ž njo ter hvali Boga, da mu je dal po tolikih bridkih izkušnjah tako vrlo ženkico. Skoraj obenem pa stopita v zakon tudi Kristina in Ketling.

Volodijevski in Barbika sta poslej gospodarila nekje na Podolju in k popolni sreči njunega življenja jima je manjkalo samo otrok. Iz tega idiličnega življenja ju vzdrami pismo hetmana Sobieskega o pripravljajoči se vojni s Turki in Tatarji. Volodijevski si izbere za svoj stan Hreptov, kamor hoče oditi sam, toda žena se noče ločiti od njega. Pomirjen z modrimi argumenti Zaglobovimi, privoli končno Volodijevski, da sme tudi Barbika za njim; vendar pa mora počakati dotlej, da ji v divji pokrajini pripravi dostojno bivališče. Črez nekoliko tednov jo soproj pozove k sebi ter ji radi varnosti pošlje oddelek vojakov pod poveljništvom mladega litevskega Tatarja, Azija Melehočiča. Ta Azija je odslej glavni junak v romanu.

Že na tem svojem prvem potovanju se zaljubi Azija v Barbiko ter goji skrivne želje. Za izvršitev svojega namena pa potrebuje pomočnikov, zaradi česar tudi snuje — dasiravno poljski podanik — zaroto zoper posadko v Hreptovu, kakor

tudi zoper ljudovlado sploh. Pozvan pred sodišče, se opraviči, zatrjuje, da hoče le one polke Tatarjev, Lipkov, privabiti nazaj pod poljskega orla, ki so se odtргali od njega ter se zatekli pod pokroviteljstvo Muzelmanov. Zaradi tolike zvestobe ga pohvali celo sam hetman Sobieski. Tatar si pridobi zaupanje Volodijevskega v taki meri, da ga določi poveljnikom onemu oddelku, ki naj spremlja Evico, hčerko nekega Novoveškega. Tej se pridruži tudi žena Volodijevskega, Barbika ter potujeta skupaj v Raškovo. Na tej poti pa razodene Azija, oddaljevši se z Barbiko nalašč od krdela, ljubljani ženi svojo strast ter jo hoče vzeti v svoje naročje. Toda Barbika ga z njegovim lastnim samokresom udari po glavi ter mu izbiže oko. Tatar se prekotali s konja in obleži, Barbika pa srečno ubeži. Nesrečna Evica, ki je bila celó zaljubljena, v Melehoviča, pa ostane v tatarski sužnosti.

Izdajalski Tatarji se maščujejo za oko svojega glavarja na najokrutnejši način nad nedolžnimi prebivalci v Raškovo. Mestece celó zažgo. Kaznuje jih brat nesrečne Evice, četovodja Novoveški. S svojimi vojaki gre daleč v globel moldavske dežele. Tam ujame Azija, poveljnika prednje straže velike Turške vojske, ki je drla na „Lehistan“ (Poljsko) in ga prav ondi, kjer je vršil svoje največje okrutnosti — v Raškovo — natakne na kol. Nesrečni izvršitelj grozne osvete — Novoveški — pa zblazni in se njegovo tužno stanje izboljša nekoliko šele pri obleganju Kamenca. Radi silne turške in tatarske naplave so se morale namreč manjše poljske posadke iz raznih trdnjav zbrati v Kamencu. Tu so se hoteli Poljaki postaviti krutemu sovražniku po robu. Tudi Volodijevski in Ketling s svojima ženama, kakor tudi zvesti Zagloba pridejo tja. Prva imata opraviti v trdnjavi, ženski pa se nastaneta pri redovnicah v samostanu. Prijatelja hočeta braniti trdnjavo do poslednje kaplje krvi ter rajši poginiti, nego podati se. Vendar prestraši prihod orjaške turške vojske oblegance tako, da hočejo skleniti s sovražnikom mir in mu izročiti mesto. Zaman ugovarjata Ketling in Volodijevski. Ko Volodijevski končno spozna, da se je približal konec njegovega življenja, vzame po velikem bojnem trudu od svoje Barbike slovo. Nato se stresejo tla in ograje, stolpi, stene, konji, topovi, živi ljudje in mrličji — vse zleti nalik ogromnemu naboju v zrak . . . Tako je torej končal Volodijevski, kameniški Hektor, prvi vojak poljske ljudovlade.

Vendar s tem obupnim dogodkom še Sienkiewicz ni hotel zavrniti romana. Pripoveduje namreč še, kako so v Stanislavovem pokopali Volodijevskega. Sredi cerkve stoji krsta s truplom Volodijevskega, pred katero leži vdova Barbika.

Pri vratih nastane trušč in v cerkev stopi veliki hetman Sobieski, spremljan od krdela železnih vitezov.

„Salvator!“ zakliče v preroškem duhu navdušen propovednik. Sobieski pa poklekne poleg krste ter jame moliti za dušo Volodijevskega.

S tem je dovršen roman. Po padcu Kamenca se je poljska ljudovlada iznenadoma povzpela in dne 10. listopada 1674 so v najhujšem mrazu Poljaki pod poveljništvom svojega hetmana Sobieskega številno turško vojsko pod Hoci-mom popolnoma pobili. Zato so Rusi prevodu tega romana dali naslov: „Pobéditel“ (Zmagovalec). (i—a).

Fr. Drenik: Izvestje narodne čitalnice v Spodnji Šiški ob 25 letnici. 1878—1903. Založila narodna čitalnica v Spodnji Šiški. 52 strani. V tej knjižici je podal društveni predsednik kratko zgodovino o delovanju čitalnice in njenih najzaslužnejših članih tekom četrtsotletja.

Minka Vasič: Dobra kuharica. S prilogami v barvotisku. Izdal in založil Lav. Schwentner v Ljubljani. Tako je naslov tretji slovenski kuharski knjigi, ki pa daleč presega po svoji obširnosti, natančnosti in praktičnosti obe prejšnji:

Vodnikovo in Pleiweisovo. Knjiga gospe M. Vasičeve se odlikuje tudi z lepim jezikom in pravilnim slogom, česar pri takih delih nismo vajeni. Sestavljena je iz izvirnih receptov najboljših domačih, slovenskih kuharic ter s pomočjo čeških, ruskih in raznih nemških virov. Založnik je oskrbel debeli in lični knjižici izvrstne, v barvah finoizvršene priloge. Naše dame opozarjamo na to temeljito sestavljeno in vseskozi praktično knjigo. Cena 6 K.

K. M.

Dr. Niko Zupanič: Mačedonija i turski problem. Beligradska izborna revija „Delo“ je prinesla v 27. knjižici pod gorenjim naslovom prevod nemške brošure iz peresa našega rojaka K. Gersina (dr. N. Z.). Ta srbski prevod je izšel sedaj v posebni knjižici 50 strani. Cena brošurici je 50 din. Zanimivo je, da pisatelj te svoje znamenite in naravnost senzacionalne, prvotno slovenske razprave, ki je izšla doslej v nemškem in srbskem prevodu in ki so jo v velikih odlomkih prinašali in obširno ocenjali najrazličnejši slovanski in tuji politični časopisi, ni mogel spraviti v slovensko „revijo“ . . . Dr. Zupanič podaja najprej zgodovino Mačedonije v raznih dobah, opisuje mačedonsko stanovništvo, zlasti ondotnje Slovane, slika Turke, Albance, Cincare, Grke, Španjole, Cigane, Ruse, Čerkeze, Arabce i. dr., dostavlja zanimiv statističen pregled jezika in vere Mačedoncev ter prihaja koncem študije na podlagi logično sestavljenih premis do sklepa, da bije Turčiji v Evropi 12. ura. Instrukтивna, ognje-vito, a temeljito pisana razprava je prav sedaj, ko na Balkanu opasno vre, posebno aktuvalna. Srbsko in nemško brošuro zatorej prav toplo priporočamo!

Adela in Andrija Milčinovič: Pod branom. Zagreb. 1903. Tiskao Mile Maravič. O tej umetniški zbirki finih modernih črtic in novel dveh duhovitih, individualnih hrvatskih književnikov prinesemo prihodnjič poročilo.

A. Ziserl und Šarkevič: Lehrbuch der russischen Sprache nach der Sprechmethode. Etymologie. Cena za Avstro-Ogrsko 1 K 50 h. Kišinev. Tiskal S. A. Rosenberg. 1903. Str. 192. Naš v Rusiji živeči rojak, g. A. Ziserl, profesor nemškega jezika in g. S. Šarkevič, profesor ruskega jezika na trgovski šoli v Kišinevu sta izdala to nedvomno najpraktičnejšo slovnico ruskega jezika po izgovorni metodi. Avtorja sta obdelala najprej jako pregledno in lahkoumljivo sklanjo, potem spregatev, zaimke, predloge in dr. ter vmetila povsod govorne vaje in kratka berila, pesmice in basni. Na mnogih mestih so pregledne tabele in povsod nemški prevod besed. Zlasti izborna je sestavljen rusko-nemški seznam besed na konci knjige in sicer k vsakemu berilu posebej, tako da je memoriranje jako lahko. Vse delo je spisano toli priročno in spretno, da se je možno s pomočjo te knjige naglo in brez truda naučiti ruščine. Zatorej jo vsem ruskim kružkom in prijateljem ruskega jezika najtopleje priporočamo. Gotovo je ta slovnica najboljša in zlasti za Slovence izredno uporabna.

Koledar pravnikov za leto 1904 izide v založništvu V. Krausa, knjigotrčca v Taboru. Letošnji letnik bo obsegal seznam pravnikov v dvornih in centralnih uradih, šematizem konceptnega uradništva v političnih, samoupravnih, sodnih, finančnih, železničnih, poštnih in gorskih uradih, trgovinskih zbornic, bank, hranilnic, zavarovalnic in učnih zavodov v deželah češke krone, seznam odvetniških in notarskih kandidatov, dalje odvetnike in notarje v avstro-ogrski državi, avditorje ter naša poslaništva v tujini. — Razun tega bo obsegal letošnji letnik profesorje na vseh slovanskih pravniških fakultetah, slovanske pravniške časopise in društva, kakor tudi poročilo o vsepravniškem shodu. Pravnike v avtonomnih uradih, ki doslej zaželenih podatkov niso poslali, kakor tudi društva in izdajateljstva časopisov, ki

svojih poročil še niso predložila, prosimo, da bi to kar najprej mogoče storila pod naslovom: dr. M. Navratil, Praha, Reslova 3.

B. Kaminský: Rozhárane kapitoly. (Neuravnana poglavja.) Humoresky a vtipy. 265 str. Cena 2 K 80 h. Založil F. Topič v Pragi. — Tu je več satiričnih črtic, nekaj Twainovskega, ki jih vse preveva britka ironija in pristen humor. To so vse drugačne humoreske, kakor jih semintja srečavamo po časopisih in feljetonih. Tu ni nič prisiljenega in ponarejenega, nič smešnega in neslanega, pač pa vse polno zdravega, pristnega humora. Kaminský je že izdaval zaslovel med češkimi pisatelji.

Jos. D. Konrád: „Bludná srdce“. (Blodna srca.) Novela. S peresom ilustriral K. Relink. 396 strani. Cena 5 K 20 h. Založil Ed. Weinfurter v Pragi. — Neizpolnjene želje in otožne prevare stiskajo kruto vse osebe v noveli, edino svetla točka knjige je iskreno prijateljstvo Živnega z Martincom. Konrád vobče rad opisuje življenja senčne strani, sama nezadovoljna, blodna srca, ki nahajajo šele v smrti zaželjeno tolažbo. Sicer pa spadajo „Bludná srdce“ k njegovim najboljšim delom, zato jo je tudi češko občinstvo sprejelo s hvaležnim veseljem. „Bludná srdce“ so delo stalne umetniške vrednosti. Knjiga je sijajno opremljena, Relinkove risbe s peresom kažejo izvanredno tehniko, in je le želeli, da knjiga krasi tudi slovenske knjižnice.

Karel V. Rais: „Pantáta Bezoušek“. III. izdaja. O radostih in skrbih osivelega in sključenega starega očeta Bezouška pripoveduje Rais v tem svojem najboljšem spisu, ki se je takoj omilil češkemu čitateljstvu, da ga čita s sličnim zanimanjem kakor „Babice“ Božene Němcove. Živo pripovedovanje o življenju starega previtkarja, opisovanje nepokvarjenega značaja češkega človeka s kmetov govori tako iskreno k čitateljevemu srcu, da Raisova knjiga v tem oziru nima tekmece v češkem slovstvu razven „Babice“.

Dr. Jan Karłowicz. Poljsko književnost je doletela velika izguba. Dne 14. junija je umrl po težki operaciji znameniti poljski učenjak in pisatelj dr. Jan Karłowicz v Varšavi. Pokojnik je bil rojen dne 28. maja 1836 v vasi Suburtovice. Od 1. 1853 do 1857 je prebil na moskovskem vseučilišču; svoje študije je nadaljeval v Parizu, Heidelbergu, Bruslju in Berlinu ter gojil obenem tudi glasbo. Od 1. 1870 se je posvetil jezikoznanstvu, ljudoznanstvu in mitologiji. L. 1876 se je napotil v Zedinjene države. Po vrnitvi v domovino se je nastanil na zemljišču svoje soproge, v Višnjevu. V letih 1882 ga vidimo zopet v Heidelbergu, potem v Drazdanah in v Drazdanah in v Pragi na študijah. Leta 1887 se je nastanil stalno v Varšavi. Razum mnogoštevilnih člankov, ki so jih natisnili razni časopisi, je izdal več filozofskih in filoloških knjig. Karłowicz je prevel tudi več znanstvenih knjig iz drugih jezikov. Bil je član uredništva časopisa „Prace filologiczne“; od 1. 1888 do 1899 pa je urejeval časopis „Vislo“. V družbi z A. Krinskim in V. Niedzwiedzkim je izdajal od 1. 1898 veliki „Słownik języka polskiego“ ter pripadal h komitetu uredništva „Ilustrowane Encyklopedije“ v Varšavi.

Henryk Mierzbach. Dne 20. aprila je umrl v Bruslju poljski pisatelj Henryk Mierzbach, pripadajoč starejši generaciji. Rojen v Varšavi, prebil je večidel svojega življenja v tujini, odkoder se od 1863. l. nikdar več ni vrnil v domovino. Izdal je celo vrsto pesniških del. Vzor mu je bil Heine, znal pa je izvabiti iz svojih lirskih strun tudi pristne domače glasove.

„Nestrašnoe.“ Po precej dolgem času se je oglasil zopet znameniti ruski romanopisec Korolenko; nedavno je dokončal svoj roman „Nestrašnoe“, v katerem pojasnjuje,

da vzbujajo strah vsakdanji dogodki, ne pa toliko duhovi, demonizem in razni romantični junaki, s katerimi tako radi polnijo mladi pisatelji svoja dela. Vzemite življenje tako, kakoršno je, in našli boste v njem mnogo groznega, ne bo nam treba ostriti svoje domišljije s prikazivanjem duhov in strahov! V življenju se doigra marsikatera drama, ki je zanimivejša, groznejša in poučljivejša kot si jo more izmisliti najbujnejša domišljivost. Tako je živel n. pr. nekje na svetu samec Budnikov, kateremu je gospodinjala mlada jedra Jelena. V trenutku velikega „prijateljstva“ je obljubil Budnikov Jeleni srečko in je tudi zapisal njeno ime nanjo. V hiši je bil tudi sluga Gavrila, ki se je zaljubil v Jeleno; pozabil je njene mladostne pregreške in se poročil z njo. Usoda je hotela, da je bila pozneje izžrebana prav ista srečka, ki jo je obljubil Rudnikov Jeleni. A zdaj se ni hotel ločiti od 75 tisočev rubljev, ki jih je dobil. In tedaj se je začela v duši Gavrile vršiti drama. Na eni strani preteklost Jelene, ki jo je za nekaj časa pozabil, a na drugi 75 tisoč rubljev. Iz obupnosti je Gavrila začel piti. Seznanil se je z „bosjakom“ Rogovim, „maščevalcem vse krivice na svetu“, kakor se je rad imenoval sam, in ta ga je potrdil v misli, da treba dobiti denar, ki je last Jelene. Ko je bilo že vse dogovorjeno, kako naj se to zgodi, se je spomnil Rogov, da denar pijanici Gavrili ne prinese nikake koristi. Zato je sklenil, da ubije sam Budnikova in si prisvoji denar, kar je tudi res storil. To je kratka vsebina Korolenkovega novega romana, ki je skozi in skozi realističen in ima namen pokazati, da rojeva zlo vedno zopet novo zlo in nesrečo. Ljudje ne morejo več razsojati, kaj je dobro in kaj ne, zato je dolžnost pisatelja, da predoči čitateljstvu tudi nelepe, grozne strani življenja in privede tako občinstvo na boljšo pot. — 28. julija t. l. je bil VI. Korolenko 50 let star. Rojen je bil v Žitomiru; oče je izhajal iz rodu starih Kozakov, mati je bila poljska plemkinja. Vladimir je študiral na kmetijski šoli v Moskvi, a bil l. 1874 izključen zaradi dijaških nemirov. Preživljal se je nato kot korektor, a kmalu je bil izgnan v Sibirijo. Koncem osemdesetih let se je smel nastaniti v Nižnem Novgorodu. Od 1. 1895 stoji na čelu ruskega lista „Rusko bogastvo“. Korolenko ni plodovit pisatelj, zato pa imajo vsa njegova dela poseben pečat individualnosti. Njegovo pripovedovanje je vedno živo, zanimivo in njegove povesti polne pristnega ruskega življenja. Iz sveta bednih, zaničevanih in obsojanih zajemlje — kakor Dostojevskij in Gorkij — svoje snovi ter dokazuje, da živi tudi v najžalostnejšem delu človeštva poezija, lepota in težnja po idealu. „Makarijev sen“, „V slabi družbi“, „Gozd šumi“, „Slepi godec“, „Iz spominov sibirskega potnika“ in njegova zadnja novela „Nestrašno“ so glavni beletristovski spisi Korolenka, pravi umotvori psihološke literature.

P. T. Porfirov. Dne 18. aprila se je na pokopališču Aleksandro-Newske lavre zagrnila mogila nad mladim nadarjenim pesnikom Petrom Teodorovičem Porfirovim, ki je umrl dne 16. aprila za vnetjem črev. Ime Porfirova je znano zlasti čitateljem „Nive“, v kateri so se od 1. 1892 tiskale njegove pesmi, ki so najavljale veliko nadarjenost pesnikovo. Že od mladih nog se je Porfirov ukvarjal s pesništvom ter v te namen čital mnogo latinske klasike. Znajoč dobro ta jezik, je Porfirov hotel prevesti na ruski jezik Horacija in in plod njegovega truda je bil prekrasni prevod pred nedavnimi izdanih „Od“ Horacijevih, katere je kritika soglasno pohvalila, pa so tudi sredi specialistov-filologov našle odobravanje. V zgodovini ruske književnosti se bo imenovalo poleg imen Kreševa in Feta vedno s ponosom tudi ime Porfirova.

Maloruska moderna. Zbrane spise dr. Iv. Franka, pisatelja in slovitega maloruskega učenjaka, izdaja pravkar

založnik Chojnackij v Lvovu. Dr. Franko je prvi zastopnik maloruske moderne beletristike, novelist socialnosatiirične smeri, duhovit in eleganten stilist evropskega slovesa!

Vaclav Vladivoj Tomek. Češko narodno zavest najbolj krepki slavnega češka zgodovinarja, in tiste moči, ki so češki zgodovinarji posvetili vse moči svojega duha, prištevajo narod med svoje ljubljence. Zato so imenovali Čehi slovečega Palackega „Očeta domovine“ in enako iskreno udanost so skazovali Čehi dne 31. majnika t. l. V. V. Tomku — Palackemu II. — ko je slavil kot nestor živečih čeških zgodovinarjev 85letnico svojega rojstva. To je bil v istini naroden praznik, poln hvalečnosti in pietete do največjega izmed sedaj živečih Čehov, ki je stal ob zibelki narodnega prebujenja, ki je pomagal dramiti in vzdigati narod iz njegovega groba, ki je posvetil vse svoje dolgo, blagoslovljeno življenje, svoje najboljše moči, težnje in ideale svojemu narodu. Za zgodovinoslovje je Tomek navdušil Palacký, ki ga je učil, podpiral in končno priporočil tedanjemu praškemu županu kot kot najzmožnejšega moža, da spiše zgodovino Prage in praškega vseučilišča. S tem je bil odločen Tomkov poklic, ki se je prvotno nameraval posvetiti pravoslovju ter je dovršil že z uspehom predpisano določeno odvetniške prakse. L. 1850 je odšel Tomek na vseučilišče v Parizu, Berlinu in Göttingah, da se še temeljiteje seznani z zgodovinskimi vedami, l. 1860 je postal redni profesor praškega vseučilišča, in ko je bilo l. 1882 ustanovljeno češko vseučilišče, je bil Tomek imenovan prvim češkim vseučiliščnim rektorjem. L. 1888 je šel v pokoj, a peresa še ni odložil, to mu menda odvzame iz rok šele smrt. Tomkovo zgodovinsko raziskavanje in delovanje je možno razdeliti na tri smeri. Predvsem se je pečal s češko staro zgodovino, potem z zgodovino avstrijske države in naposled z zgodovino mesta Prage. Njegova zgodovina avstrijske države, pravzaprav „avstrijskih držav“, je bila prevedena na nemški, laški, srbski in madjarski jezik ter je učakala več izdaj. Razven omenjenih del je izdal Tomek tudi več krajših zgodovinskih spisov ter se prav pripravlja, izdati svoje spomine. Češki narod se z veseljem zaveda svoje dolžne hvalečnosti do svolasega, genialnega jubilanta ter mu isto izkazuje z nehljenim občudovanjem njegovih zaslug in njegovega čistega slovanskega značaja.

Z. A.

Fran Folnegović, velezaslužni hrvatski književnik, publicist in politik, je umrl dne 18. julija t. l. v Zagrebu v 55. letu. V mladih letih je bil beletrist ter je spisal povesti za „Dragoljuba“, bil marljiv sodelavec „Obzora“, urednik „Vienca“ in „Hrvatske Vile“ ter ustanovnik „Prosvjete“, odbornik „Matice Hrvatske“ in predsednik pevskega društva „Sloge“. Trideset let je stal v prvi vrsti hrvatskih narodnih prvoboriteljev ter se odlikoval kot parlamentarec, izreden agitator in izboren političen govornik. Najznamenitejši literarni autobiografski deli tega demokratičnega liberalca naprednjaka sta „Zanovetanja“ in „Doživljaji i dojmovi.“

† **Matija Mrač.** Dne 4. marca 1903 je umrl v bolnišnici usmiljenih bratov v Kandiji c. kr. sodiški pristav Matija Mrač, član in sotrudnik „Slovenske Matice“, veren sin slovenskega naroda.

Narodil se je 23. februarja l. 1866. v Zapotoku št. 7, župnije in občine Sodražica pri Ribnici. Oče njegov, Ivan Mrač, je bil doma v Dolenjih Lazih, župnije ribniške, kjer se je reklo po domače pri Vrniležu, odtod Mračetovo pisateljsko ime M. Vrnilež; mati mu Marija, rojena Cvar, je bila iz Malega Zapotoka. Imela sta oba skupaj 500 K dedščine, a kupila sta s tem malim imetjem in s prihranki kočo v Zapotoku za 1800 K, kupnine seveda nista mogla takoj plačati. Pečala sta se z izdelovanjem reščet, oče je tudi krošnjari,

kar pa je moral opustiti radi bolehnosti. Dne 14. avgusta 1902 je umrl za jetiko. V tej družini je bila beda stalen gost navzlic veliki marljivosti Mračetovih, tako da so leta 1888. morali prodati posestvece, ostalo jim je le 366 K in mala izbica za dosmrtno stanovanje. Pokojni Mrač je kazal že v otročjih letih veliko marljivost in nadarjenost. Leta 1873. je vstopil v dvorazrednico v Sodražici, kjer je bil vedno med odličnjaki. V spominski knjigi je zabeleženo: „Deček bistrega duha, čudovitega spomina, vzglednega obnašanja, izvanreden učenec, škoda zanj, če bo s kvedri zemljo tlačil.“ Ni čuda torej, da je takratni učitelj nadlegoval očeta tako dolgo, da se je odločil, poslati ga v štirirazrednico v Ribnico in potem na gimnazij v Ljubljano. Tu pa se pričinja doba gladu našemu Mračetu, kajti ubožni roditelji so mu mogli oskrbovati le za skrajno silo obleko in stanovanje, vsega drugega si je moral poiskati pri usmiljenih ljudeh, oziroma prislužiti si s poučevanjem. Nepozaben mu je ostal rajni kanonik Luka Jeran, ki je podpiral njega in mnogo, mnogo slovenskih dijakov. Leta 1886. je Mrač maturiral in šel jeseni na graško vseučilišče učiti se pravoslovja. Roditelji so mu prepustili, naj si izbere stan po svoji volji in so s tem pokazali, da so imeli um in srce na pravem mestu. Čemu siliti koga v stan, za katerega se ne čuti poklicanega, pozneje pa se čuti nesrečnega in je često v nečast stanu in nepredvidnim roditeljem, za narod pa nekoristen? „Kdor reven gre na Dunaj, pusti naj trebuh zunaj,“ pravijo ljudje in to velja tudi za Gradec. S petdesetimi kronami potoval je Mrač v Gradec in poplačavši prve neizogibne stroške, bil je v tujem mestu suh. Vseučiliški profesor dr. G. Krek pa je spoznal kmalu veliko nadarjenost mladega akademika in odločil mu je izvanredno podpora, sicer bi bil Mrač prisiljen, ločiti se od vseučilišča.

Mrač je poslušal tudi predavanja iz slavistike, kolokviral je z odliko razlago za „Slovo o polku Igorev“, a gmotne razmere so ga prisilile, da je prevzel še kot akademik mesto stenografa pri dr. Srncu v Celju. Izpiti iz pravoslovja je napravil Mrač pravočasno, vstopil kot pravni praktikant pri sodišču v Ribnici in tu postal 4. maja l. 1892. avskultant brez plače. Ker pa ni imel o čem živeti, naklonil mu je sodni svetnik Višnikar diurnino 60 kron. Ker je septembra meseca dobil adjutum 1000 K, premestili so ga iz Ribnice v Novo mesto. Služboval je potem v Radovljici, Mokronogu, 3. aprila 1897 je bil imenovan sodnim pristavom za Kozje in pozneje za Šmarje pri Jelšah. Po velikem trudu in bedi je prišel do tega, da bi bil lahko živel dostojno in brez skrbi za svoje gmotno stanje. Upati je smel, da postane vsaj v dveh letih okrajni sodnik. Toda usoda mu ni bila mila.

Mrač je bil jako nadarjen in odločen Slovan. Že v četrtem gimnazijskem razredu se je jel učiti češčine, poljščine, hrvaščine, no, v počitnicah še ruščine. Znani slovanski rodoljub Jan Lego je pridobil nekaj dijakov, da so se učili slovanskih jezikov, poslal jim je slovarjev in knjig, in mej temi dijaki je bil posebno marljiv Mrač. Uglabljal se je vedno temeljiteje v književnost slovanskih narodov in kmalu smo tudi čitali njegova dela. L. 1887. je izšla v „Slovanu“ „Hanija“, poljski spisal H. Sienkiewicz, prevel M. Vrnilež, in zopet „Stari sluga“, poljski spisal M. Sienkiewicz, prevel M. Vrnilež. L. 1888. je ponatisnila „Edinost“ spis Svato-pluka Čecha „Jastreb contra grlica“, l. 1889 so izšle v „Slovencu“ „Narodne pripovedke“ Leva Tolstega, oboje je prevel Mrač. Sodeloval je tudi pri „Soči“, a posebno ostri so bili dopisi v „Slov. Narodu“. Največje njegovo delo je pa prevod H. Sienkiewicza dela: „Z ognjem in mečem“, romana iz davnih časov, katero je podala „Slovenska Matica“ svojim članom leta 1892. in 1893. v svoji zabavni knjižnici.

DR. SIMON ŠUBIC.

1200 K. Očitalo se je prevajalcu, da je povzel iz drugih slovanskih jezikov besede, ki so Slovencu neumevne. — To se je Mrača pač glasno smejal! „Slovenci!“ je rekel, „ali ne veste, da smo Slovenci Slovani? Naj se li branimo lepih izrazov svojih bratov, kakršnih nimamo? Ako nam niso znani doslej, seznanimo se z njimi!“

Mrača je bil vztrajen v svojem poklicu kot dijak in kot uradnik. C. kr. državno pravdnštvo v Novem mestu mu je to zasvedočilo 1. decembra 1894. št. 42. in 43. Prav tako pohvalni sta izpričevali c. kr. okrajnega sodišča v Radovljici 17. februarja 1897, Pr. št. 6 in c. kr. okrajnega sodišča v Mokronogu 3. maja 1897 št. 36. Mrača je bil dober sin svojim roditeljem in zvest prijatelj svojim prijateljem.

Dne 22. januarja t. l. je dospel v bolnico usmiljenih bratov bolan na Cirrhosis hepatis (zrnata jetra), dal se je prevedeti za smrt in je umrl 4. marca. — 6. marca pa je bil pokopan na pokopališču v Šmihelu. — Spominu Mračetovemu slava!

† Dr. Simon Šubic. V Gradcu je spočetka avgusta t. l. umrl slovenski učenjak, pisatelj in vseučiliški profesor e. o. dr. S. Šubic. Porojen je bil leta 1830 v Zmencu v Poljanski dolini pri Škofji Loki. Dovršil je gimnazijo v Ljubljani in vseučiliške študije iz matematike in fizike na Dunaju. Učiteljeval je potem v Budi in Pešti, v Rosavi na Dunaju ter v Gradcu, kjer je bil profesor na obrtni akademiji in od l. 1859 extraordinarius matematike in fizike na vseučilišču. Bil je dopisujoč član jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti, pisal za akademijo znanosti na Dunaju, dopisoval v „Rad“, „Lj. Zvon“, „Dom in Svet“. Število njegovih znanstvenih in poljudnoznanstvenih spisov je ogromno. Nekaj jih je ostalo še v rokopisu. Spis „Titansko napadovanje Olimpa“, nekak kosmos človeškega duha, v katerem pretresajo v dialogih duševni prvaki vseh narodov in vekov vprašanje resnice in lepote, je ostal tudi neobjavljen. Orjaško delo pač zasluži, da ga izda „Slovenska Matica“ v posebni knjigi in s primernim komentarjem. Rajnik je bil mož plemenitega srca, ki je ustanovil izdatne dijaške štipendije ter bil marsikomu radodaren dobrotnik. Redka vrsta slovenskih znanstvenikov je izgubila zopet nenadomestnega, duhovitega in plodovitega delavca!

Jaroslav Vrchlický. Letošnje pomladi je dosegel Jaroslav Vrchlický Abrahamovo starost. „Mistr náš“ ga zovejo Čehi. Na njegovi dolgi in široki poti ni ne enega mesta, kjer

Zanimiva je zgodovina tega dela. Župan ljubljanski, g. Ivan Hribar je kot izdajatelj „Slovana“ nagovoril Mračeta, naj prevede z „Ognjem in mečem“. Mrača se je lotil dela in roman prevel, ali takrat je nehal „Slovana“ izhajati. Po dolgem romanju iz raznih uredništev in založništev je dospel ta prevod končno v posest „Slovenske Matice“, ki je Mračeta nagradila z

bi bil Vrchlický svojo umetnost onečastil. Povsod stoji neizprosno, samozavestno, kakor pravi umetnik. Skoraj omamljiva njega popularnost ni mogla zlomiti njega sile, volje ter časti do samega sebe. Ni se dal omamiti od „hosana“ klicev množice. Vrchlický je častna izjema česke literature. Začenši z erotičnimi verz, je šel stalno navzgor ter v svoje širno delovanje sprejel ep, liriko, komedijo in hegedijo. Danes zveni njegovo ime po vsem svetu in tujina stavi ga med prve pesnike sveta. Vrchlický ume pevati največje bolesi, pretrpeti najtesnejša gorja, postavlja se na najvišji skalni rob, izpostavlja se zlu in nevarnosti. A glej! harmonično pojo pesnikove strune vsekdar. Vrchlický ni literaren reformator; med starimi ulicami stare družbe je navdušen bolj za antiko kot moderno, zato ni prišel s smelimi novotarijami, ni propagiral novih idej. In vendar je tako priljubljen! Vrchlický je okrepil srca vseh, udomačil se je v vsako gorsko vas, prodrl v tujino, v domovini je ljubljen in čiščen, ker govori resnico, ker je on sam resnica, priroda in sila, prelita v jasen, čist, zvočen in grandiozen verz.

Jaroslav Vrchlický imenuje se s pravim imenom Emil Frida. Pseudonim si je izbral že za gimnazijalnih študij, ko je pričel objavljati plode svoje čuteče duše. Narodil se je 16. febr. 1853 v Lounech. Gimnazij je študiral v Slanem, v Pragi in v Klatovech, vseučiliške študije pa je završil v Pragi. Nato je dobil službo odgojitelja v rodbini nekega grofa, s čigar rodbino je preživel leto v Italiji. Prišedši v domovino, urejal je nekaj časa „Světobor“, leta 1877 je postal profesor na učiteljski v Pragi. Kmalu na to pa se mu je poverila služba tajnika na češki tehniki. L. 1893 je postal častni doktor filozofije ter bil imenovan profesorjem modernih literatur na češki univerzi v Pragi, kjer deluje še danes. — Leta 1890 je bil imenovan rednim članom češke akademije. Mimo tega je tudi časten meščan mesta Prage, odlikovan s častnim znakom za vedo in umetnost, a pri cesarjevem jubileju je bil poklican v gosposko zbornico kot dosmrten član.

Vrchlický je tako plodovit pesnik ter je toliko napisal, da ga nima vrstnika v češki literaturi. Poleg mnogih originalnih del je preložil mnogo knjig iz vseh modernih literatur. Človek, ki bi njegova dela samo prepisaval, imel bi pisati nekoliko let. Lahko si je tedaj predstaviti njega veliko tvorno silo, ki mu je je bilo potreba, ako se še upošteva, da so vse knjige, izvzemši nekoliko zvezkov, pisane v vezani besedi.

Vsega skupaj je napisal Vrchlický nad 60 zvezkov pesni, 26 izvirnih gledaliških iger, 30 prevodov, skupaj približno 125 knjig. V tem pa niso obseženi mnogi članki ter kritike v časopisih, ki bi zopet tvorili več knjig.

JAROSLAV VRHLICKÝ.

Po taki neizmerni delavnosti je postal miljenec vsega češkega naroda. Danes ga prištevajo največjim pesnikom. Tako torej po desetih olimpijadah življenja, polnega dela in skrbi, na pragu v drugo polstoletje, imamo i mi Slovenci pravico pozdraviti velikega slovanskega mojstra z „ad multos annos“!

Fran Kr—ovec.

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Slovensko gledališče. Odbor „Dramatičnega društva“ je sprejel v repertoar za gledališko sezono 1903/4 sledeče dramske novitete: izvirna: Fr. Govčkar: Legionarji. Drama s petjem. Godbo zložil V. Parma; hrvatska: E. Car: Zimsko solnce; srbska: knez Nikola: Balkanska carica; češke: Šimaček: Drug zrak; O. Faste: Krasna Lida in Ben Hur; Želensky: Pravljica o Krišpinu; G. Preissova: Eva; E. Krasnohorska: Vila in medved (za deco); Šamberk: Podskaljak; Kvapil: Pampeliška; Bozděch: Napoleon v škripcih; poljska: Kisielewski: Karikature; ruski: M. Gorkij: Na dnu življenja; L. Tolstoj-Bataille: Vstajenje; francoske: Maeterlinck: Monna Vanna; Sardou: Dobri prijatelji; Billaud-Hennequin: Njegova hišna (Nelly Rozier); Bisson: Dobri sodnik; nemške: dr. Lothar: Kralj Harlekin; Anzengruber: Podkriževalci; Morré: Ne v loterijo! dr. M. Burckhard: Katrica; Wolters-Schaup: Ne menjaj žene! — angleške: Shakespeare: Kralj Lear in Julij Caesar; H. M. Paull: Novi klovn; Jules Verne: Potovanje okoli zemlje; grška: Sofokles: Antigona (z Mendelssohnovo godbo).

Opera. Hrvatska: Josip Mandić: Peter Svačić; ruska: Čajkovskij: Evgenij Onegin; italijanska: Puccini: Cigani; Verdi: Othello; francoska: Meyerbeer: Nema iz Portičev; nemška: Mozart: Čarobna piščalka in Don Juan.

Opereta. Francoska: Audran: Mascotte; nemška: J. Strauss: Cigan baron.

Iz starega dramskega, opernega in operetnega repertoarja se ponové najuspešnejša in najboljše dela.

Angaževalo se je sledeče operno osebje: gg. St. Orželski in Fr. Lang (tenor); O. Angeli (bariton); Jan Potočka (bas); M. Skalova (primadonna); Kalivoda (sopran); M. Žichovska (sopran), M. Glivarec (alt). H. Benišek (kapelnik). — Dramsko osebje: gg. K. Rückova, Jos. Kreisova, M. Lie-rova, Št. Dragutinovičeva, V. Kočevarjeva; Fr. Lier, B. Hetšl, E. Čonský, V. Boleška, L. Dragutinović, Ant. Verovšek, H. Nučič in Fr. Perdan. — Za manjše dramske in operne vloge je angažovanih 5 dam in 6 gospodov. — Zbor šteje 14 dam in 14 gospodov. — Orkester c. in kr. pešpolka št. 27.

Novi akordi. Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. Urednik dr. G. J. M. J. K. Založništvo L. Schwentner v Ljubljani. Ta krasni muzikalni zbornik je stopil v III. leto. Tudi poslej hoče list dajati skladateljem priliko, da objavljajo svoje kompozicije, in s tem vzdigniti muzikalno plodovitost naših glasbenikov, pri občinstvu pa vzbujati veselje do domače, do slovenske umetnosti, ki je do sedaj niti merodajna društva ne goji. Zastonj nam je vse stremljenje po najvišjih umetniških ciljih, ako naša muzika, bodisi ustvarjajoča, bodisi izvršujoča, ne stoji na narodno-slovenski podlagi. Izvršujoči umetnik umre in z njim tudi njegova umetnost. Če Slovenci izvajajo tuja dela, s tem naša umetnost niti najmanj napreduje. Duh mora biti naš, in ta duh veje jedino iz del domačih umetnikov, ki so zbrani pod praporjem „Novih akordov“. Samo če gojimo ustvarjajočo slovensko glasbo, se približamo kulturnim ciljem narodne umetnosti. „Novi akordi“ so tekom II. letnika prinesli 4 umetniške priloge (podobe štirih domačih skladateljev), in 44 skladb za bogatelo 8 K. Sotrudniki pa so prvi slovenski komponisti,

več odličnih čeških ter več najpopularnejših hrvatskih skladateljev. Zunanja oprema in cena zbornika ostaneta v III. letniku isti, a prav tako se bodo tudi letos prilagale umetniško izdelane slike živčnih slovanskih komponistov-sotrudnikov. 1. številka III. letnika prinaša sliko Vikt. Parme in 7 skladb, o katerih prinesemo oceno prihodnjič. „Nove Akorde“ opetovano toplo priporočamo!

Viktor Parma: Zdravice. Založi in izda O. Fischer v Ljubljani. Tako je naslov lepi, tudi zunanje okusno opremljeni zbirki zdravic, napitnic in „vinskih“ popevk našega skladatelja Parme, namenjenih pevskim društvom in veselim slovenskim družbam. Zbirka obsega 6 točk ob spremljanju klavirja. Več prihodnjič.

TEHNIKA.

Severni magnetični tečaj. Iz Kristijanije se mi poroča: Pred nekoliko tedni je odšla ekspedicija kapitana Roalda Amundsena, da bi določila sedanjo lego severnega magnetičnega tečaja, kar je seveda velikega znanstvenega pomena. Leta 1851 se je že določila lega tega tečaja; James Ross ga je našel takrat na otoku „Boothia Felix“ in sicer pod 70° 5' severne širine in 96° 46' zahodne dolžine. Kakor pa je znano, se ta tečaj vedno premiče in marsikatera nova zasledovanja in magnetična opazovanja kažejo, da je magnetični tečaj tekom 72 let gotovo izpremenil svojo lego. Sedaj si je imenovani argonaut postavil nalogo, določiti novo lego tega tečaja. Razven Amundsena se udeležujejo podjetja Hansen, danski častnik, in več učenjakov, tako da šteje ekspedicija v celem osem mož. Ladija, ki jim bo služila v zavetišče, se imenuje „Gjøa“ in je preskrbljena z vsem potrebnim za 4 do 6 let. Namesto premoga se bode kurilo le s petrolejem. Ekspedicija pojde najprej na Grönlandijo, kjer vzame v Godthavn precejšnje število psov na ladijo. Psi se bodo pozneje vpregli pred sani. Ladija se potem obrne proti severno-američanskemu obrežju v obližje otoka „Boothia Felix“. Povsod se bodo pečali le z magnetičnim opazovanjem zemlje. Ko dospo v obližje tečaja samega, tedaj se ustanovi na suhem opazovalna postaja, ki ostane stalno v zvezi z glavno ekspedicijo.

Zasledovanje kovin s telefonom. Na raznih krajih so v zadnjem času poizkušali tudi s pomočjo elektrike zasledovati kovine v zemlji. Električni tok se napelje v to svrhu v zemljo in kadar doseže v njej kako rudo, ki je dober prevodnik elektrike, tedaj se začne v aparatu močnejši ali slabši šum, ki je odvisen od kakovosti in od vrste dotične rude. Seveda je za vsak tak eksperiment potreba dobrega ušesa. Izvestno bi sprejemali poročila o takih eksperimentih skeptično, ako bi jih ne poročal zaslužni vladni geolog in inženir Viktorije, Mr. Lidgey, ki se bavi že dalje s tem novim problemom. Če se posrečijo take preiskave tudi v javnosti, tedaj ne bo treba več vrtati globoko v zemljo in iskati na tako drag način podzemeljskih zakladov.

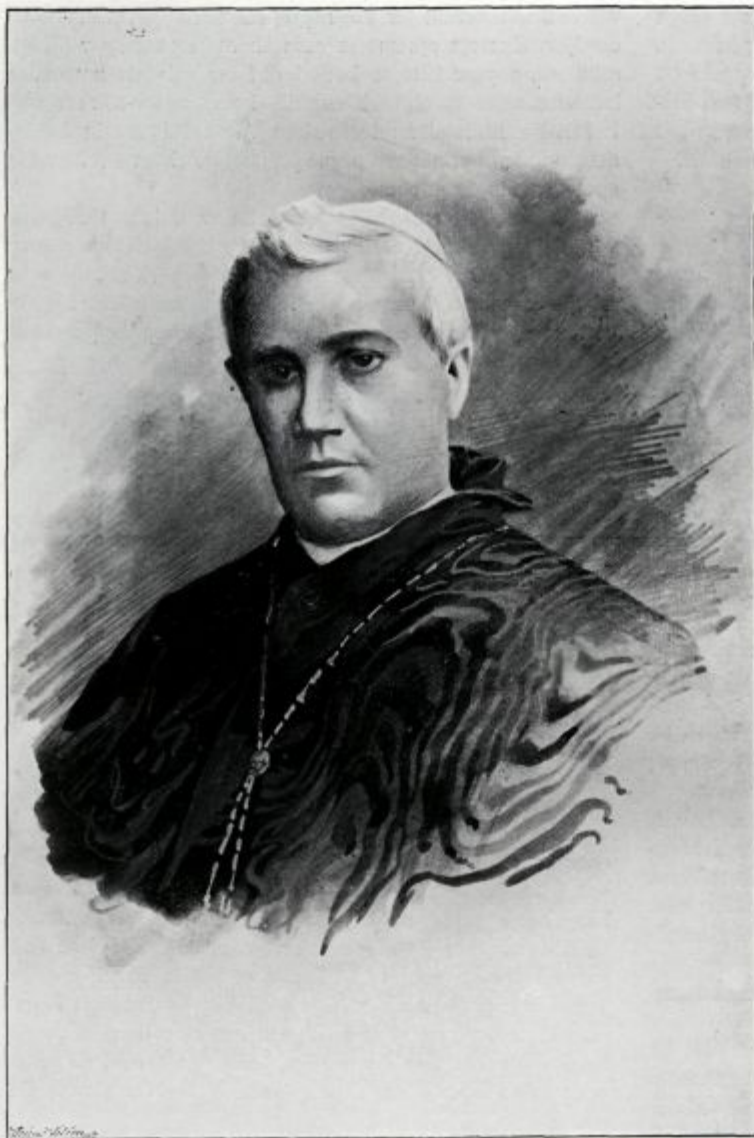
Ing. F. Lupša.

UMETNOST.

James M. A. Whistler. 17. julija t. l. je umrl v Chelsei pri Londonu 70 letni genialni in vseskozi izvirni ameriški slikar Whistler. Obširnejšo študijo o tem velikem umetniku prinesemo prihodnjič.

RAZNOTEROSTI.

Jan Lego. Dne 14. septembra t. l. bo slavil svojo 70letnico veliki prijatelj Slovencev, eden najzaslužnejših bu-

PAPEŽ PIJ X.

diteljev našega naroda — Jan Lego. Pred desetletji, ko se je začel preporod slovenskega naroda, udeleževal se je Lego društvenega dela z vso vnemo. Živel je v Kamniku, Ljubljani in v Trstu, bil Levstikov in Cegnarjev prijatelj ter je ostal do danes, dasi živi od l. 1873 v Pragi, vedno v naj-ožji dotiki z našim narodom in z njega duševnimi voditelji. Za poznavanje Slovencev in njih kulturnih teženj si je pridobil Lego med Čehi neveljavnih zaslug. Spisal je Čehom češko-slovensko slovnico in poučeval štiri leta svoje rojake našega jezika. Našim dijakom in društvom je pošiljal češke knjige, raznim šolam mineralne zbirke ter pospeševal slovensko mladinsko slovstvo in pedagoško literaturo. Napisal je češki kažipot o naši domovini ter bil sodelavec raznih slovenskih listov. Zato ima več častnih diplom slovenskih društev. Rojen je bil leta 1833 v Lhotě na Češkem; star je torej že po telesu, a srce in duša sta mu ostala mlada. Slovenci se ga bodo 14. sept. spominjali hvaležno!

Papež Pij X. Dne 4. avgusta je bil izbran papežem beneški patriarh, Giuseppe Sarto, sin revnih staršev iz Riesa na Beneškem. Narodil se je dne 2. junija 1835, ter se z lastno svojo glavo in marljivostjo brez visokodonečega imena in brez uplivnih sorodnikov povzpел od ponižnega kape-lana do najvišjega cerkvenega dostojan-stva. Na stolu sv. Petra sedi demokrat — plebejec! Giuseppe Sarto se doslej z veliko politiko ni baval ter je bil toleranten italijanski državljani. Dokazal je opetovano, da je mož plemenitega srca, radodarnih rok in brez ošabnosti. Ljubi umetnost ter je goreč po-speševatelj cerkvene glasbe. Nadejati se je, da bo tudi Slovanom vsaj pravičen cerkven vladar!

NAŠE SLIKE.

Lieck Josip: Hrepenenje. (Umetniška priloga.) Krasna Italijanka zre s hre-penečimi očmi in s krčevito sklenjenimi ro-kami v nebo in moli. Njene čiste oči in jasno lice so pač porok, da je tudi njene duše hrepenenje čisto, sveto! — **K. Lieb-scher: Koče za vasjo.** (Umetniška pri-loga.) Krasen, tili, poezije poln kotiček iz prelepe češke dežele. — **Rembrandt: Rembrandt in Saskija.** Nizozemski umetnik Pavel Rembrandt Harmens z van Rijn (roj. 1606) je bil mlinarjev sin, a se je povzpел do večne umetniške slave. Slikal je zgo-dovinske in antikne slike, žanre iz bolnišnic in mrtvašnic, Krista in neštivilne portrete. Nje-gova domena pa je bil portret. Naslikal je neštetokrat svojo mater, sestro, svojo ženo Saskijo van Uijlenburgh († 1642) in sebe v raznih situacijah in kostumih. Naša slika kaže portreta slikarja in njegove živahne, jedre žene. — **Jovanović P.: Prvi nastop.** Srbski slikar je podal tu prizor iz črnogorske hiše: Najmlajša hčerka nastopa prvič „javno“ kot umetnica na tamburici. Zanimivi so zlasti krasni in dragoceni kostumi slovanski! — **P. P. Rubens: Samson in Dalila.** V Siegeni ob Renu l. 1577 rojeni veliki nizozemski umetnik Peter Pavel Rubens je slikal najrajši prizore iz sv. pisma in zgodovine. Njegovih slik število je velikansko, raztresene so po vsem svetu ter krasé največje galerije. Naša slika kaže dramatski prizor, ko je zavratna krasotica Dalila odstrigla spečemu Samsonu lase, v katerih je tičala vsa njegova moč. Samson je sedaj brez moči in njegovi sovražniki ga vežejo in vklepajo. — **Josip Bešta: Na polju.** Nedavno umrli mladi češki slikar podaja s svojo sliko prizor s češkega polja. — **Peter Barbo — Pavel II.** (relief v deželni muzeji v Ljubljani.) — **Fran Boucher: Venera naroča orožje za Eneja.** (Glej „Slo-vana“ zv. 8 str. 268.) — **S. M.: Pastirska kočja na Kamniškem sedlu.** — **Dr. Simon Šubic, Jaroslav Vrhlicky, papež Pij X.** (portreti).

Veliki požar!

zamore se lahko in naglo pogasiti samo s

Smekalovimi brizgalnicami

nove sestave, koje od desne in leve strani vodo vlečejo in mečejo.
V vsakem položaju delujoče, kretanje brizgalnice nepotrebno!

R. A. Smekal, Zagreb

skladišče vseh gasilnih predmetov, brizgalnic, cevi, pasov, sekiric, sesalk in gospodarskih strojev.

Josipina Schumi

tovarna
gladčic in kanditov
v Ljubljani.

Priporočam p. n. čast.
gosp. trgovcem in
sl. občinstvu svojo
največjo, najcenejšo
zbirko sladničarskih izdelkov.

Vsakovrstne času primerne predmete, kakor:

fine bombone, čokolado, pecivo itd.

Vse v izborni kakovosti ter po kolikor mogoče nizki ceni.

Privatna naročila izvršujem točno ter le proti poštnem povzetju.

